

Menukaart Voorzieningen Bewegingsonderwijs

voorzieningen en huisvesting

t.b.v.

goed leren bewegen in en om school

Navigatie (betekenis 'klik' op pictogram)

Terug naar Begin

Naar Einde van deze applicatie

Naar vorige bladzijde

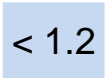
Naar volgende bladzijde

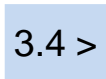
Terug naar hoofd-beslisboom (0)

Naar beslisboom i ($i = 1, 2, 3$ of 4)

Terug naar begin paragraaf (voorbeeld: § 1.2)

Door naar begin paragraaf (voorbeeld: § 3.4)

U bevindt zich in paragraaf (voorbeeld: § 2.3)

Doorklikken (naar § ..)

Uitleg Menukaart LO

SITUATIE

Stichting Carmelcollege bestaat uit twaalf instellingen voor bijzonder voortgezet onderwijs in Nederland. Op ruim vijftig schoollocaties wordt een breed onderwijsaanbod verzorgd. Deze veelheid aan schoollocaties waarborgt een kleinschalige, veilige leeromgeving voor de leerlingen. In totaal worden 35.000 leerlingen in hun leerproces begeleid door ruim 4.200 medewerkers.

Om de huisvesting voor het onderwijs van de 21e eeuw op een minimaal kwaliteitsniveau te krijgen, is door M3V in opdracht van Stichting Carmelcollege in 2010 een Menukaart Huisvestingsconcepten VO ontwikkeld. Hiermee wordt voor de instellingen inzicht gegeven hoe je 'vernieuwende' onderwijsconcepten kunt vertalen in toekomstgerichte huisvestingsconcepten en welke ruimtesoorten daarbij nodig zijn.

Het huisvestingsconcept is voor iedere instelling anders. De menukaart geeft inzicht in welke stappen doorlopen moeten worden en welke keuzes gemaakt kunnen worden om een passend huisvestingsconcept te ontwikkelen. Met passend wordt bedoeld, huisvesting dat het onderwijs faciliteert en stimuleert.

VRAAGSTELLING BEWEGINGSVOORZIENINGEN

Bij de ontwikkeling van de huisvestingsconcepten, speelt tot nu toe de ontwikkeling van de voorzieningen voor het bewegingsonderwijs een ondergeschikte rol. In die zin: er wordt veelal uitgegaan van standaard gymzalen, al of niet tot één sportzaal of sporthal te koppelen, met een standaard inrichting. Tijdens ontwerp van de voorzieningen komt de definitieve inrichting, belijning, sportvloerkeuze, etc. aan de orde. Vaak komt dit ook omdat de ontwikkeling van bv. de sporthal door een andere afdeling binnen de gemeente wordt gedaan met ook focus op het gebruik door de lokale sportverenigingen.

In het bewegingsonderwijs kunnen echter op idem wijze conceptuele onderwijskundige afwegingen worden gemaakt en vertaald in voorzieningen. Verder vinden in het bewegingsonderwijs vele specifieke ontwikkelingen en vernieuwingen plaats: digitale middelen/spellen om te laten bewegen, nieuwe vormen van buitensport, etc. In opdracht van Carmel is door wederom M3V deze menukaart Bewegingsvoorzieningen LO ontwikkeld om scholen en hun gymsecties te ondersteunen en te stimuleren om toekomstgericht over het bewegingsonderwijs na te denken en te vertalen in bijpassende bewegingsvoorzieningen LO.

Uitgangspunt: samenhang onderwijs-organisatie-huisvesting

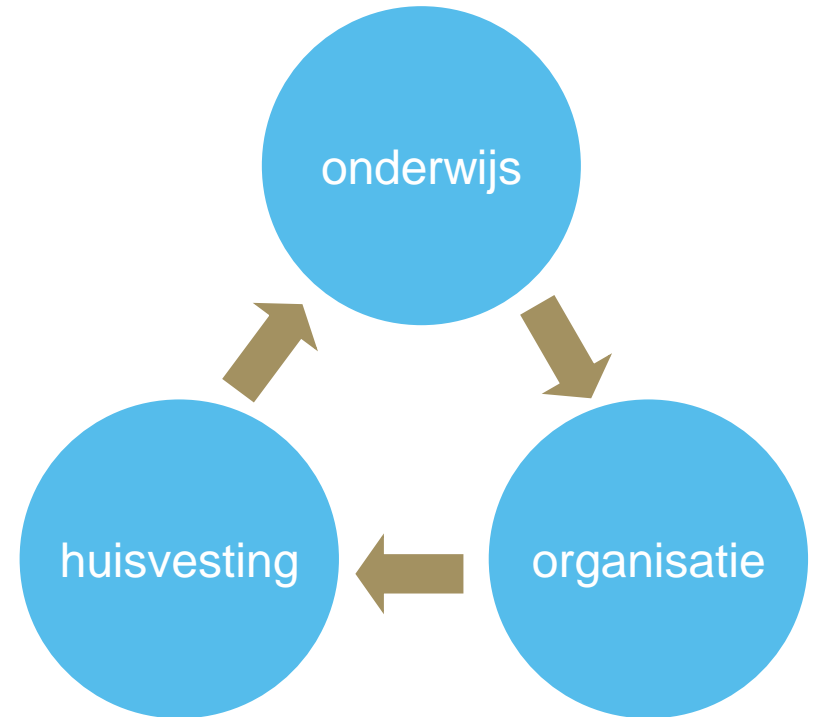
UITGANGSPUNT

Het centrale uitgangspunt in het ontwikkelen van huisvestingsconcepten is de integrale benadering van onderwijs, organisatie en huisvesting. Immers, de organisatie en de huisvesting moeten het bewegingsonderwijs ondersteunen, zodat het geheel meer is dan de som der delen.

Deze integrale benadering vormt de onderlegger van deze menukaart. Centrale vragen daarin zijn:

- vanuit het **bewegingsonderwijs**: Wat ga je doen? Welke activiteiten wil je laten plaatsvinden?
- vanuit de **organisatie**: Hoe ga je die activiteiten organiseren?
- vanuit de **huisvesting**: Welke ruimtesoorten zijn nodig om alle activiteiten te faciliteren?

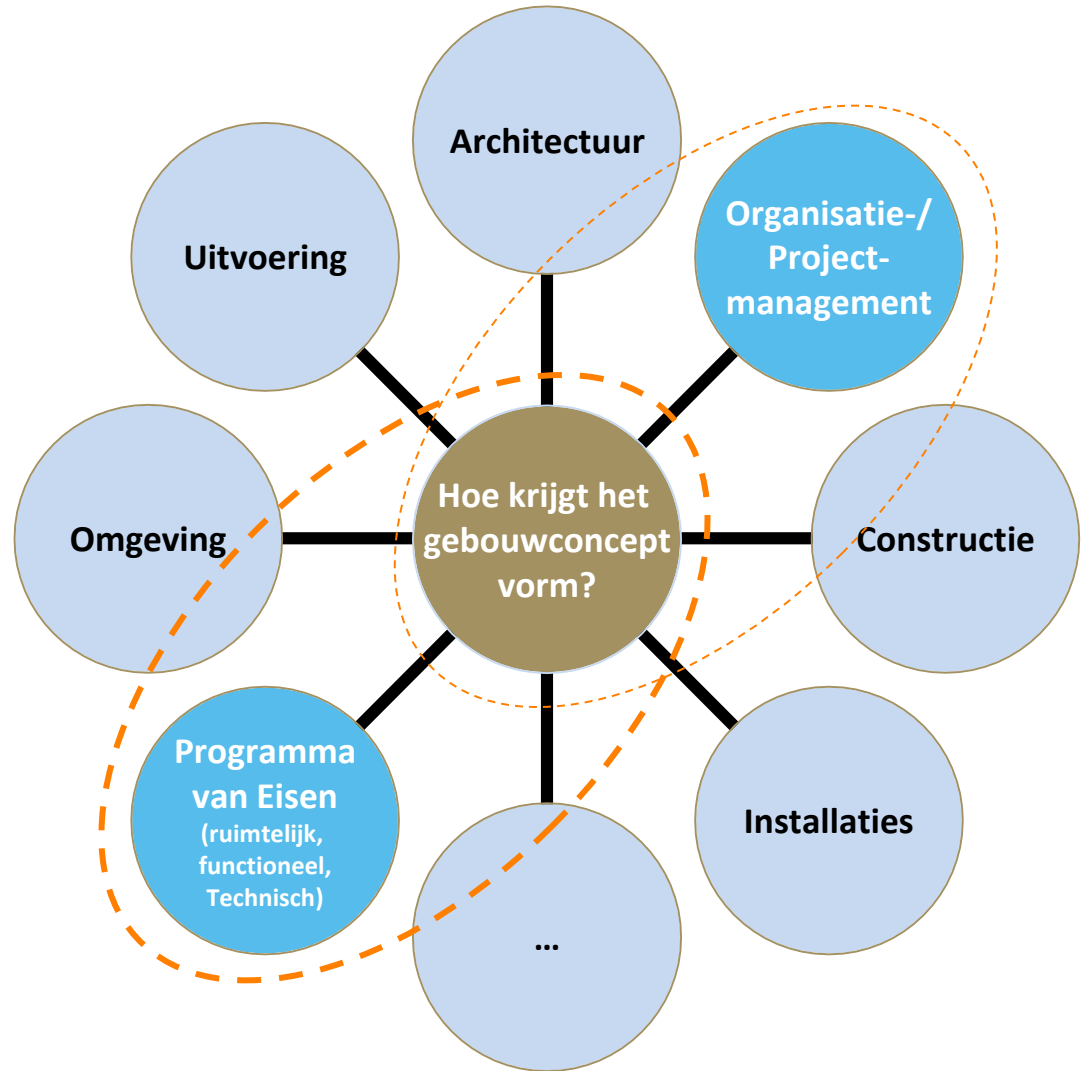
Bewegingsonderwijs, organisatie en huisvesting zijn de hoofdstukken van deze menukaart. Per hoofdstuk zijn een aantal paragrafen opgenomen met keuzemomenten. Voor het ontwikkelen van het huisvestingsconcept voor het bewegingsonderwijs moeten deze paragrafen stapsgewijs en aansluitend op elkaar doorlopen worden.

Doelstelling Menukaart LO

DOEL

Stichting Carmelcollege wil haar onderwijshuisvesting op een minimaal gewenst kwaliteitsniveau krijgen. In het bouwproces zijn veel factoren van invloed op het uiteindelijke resultaat. De stedenbouwkundige randvoorwaarden, het ontwerp, de uitvoering, et cetera. Het is de ambitie van de stichting om de factoren, zoals het bouwen van ruimten, waarop je als school invloed kunt uitoefenen goed zijn omschreven. Dit betekent dat je aan de voorkant van het bouwproces het gewenste kwaliteitsniveau zo goed en doordacht mogelijk omschrijft. De menukaart moet hier een inzichtelijke bijdrage aan leveren voor in dit geval de benodigde voorzieningen voor Sport & Bewegen (bewegingsonderwijs)

Beslisboom Bewegingsvoorzieningen

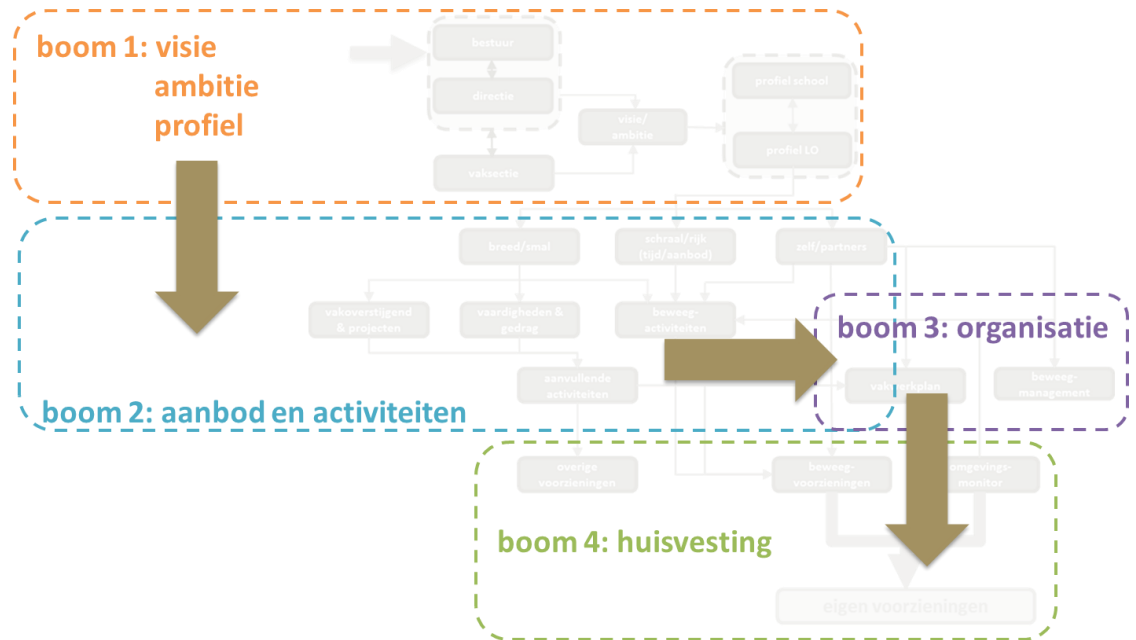
TOELICHTING BESLISBOOM

De weg om vanuit een visie op (bewegings-)onderwijs naar de bijpassende voorzieningen te komen, verloopt bij het bewegingsonderwijs langs een wat andere route dan bij het onderwijs zelf (zie Menukaart Onderwijshuisvesting VO).

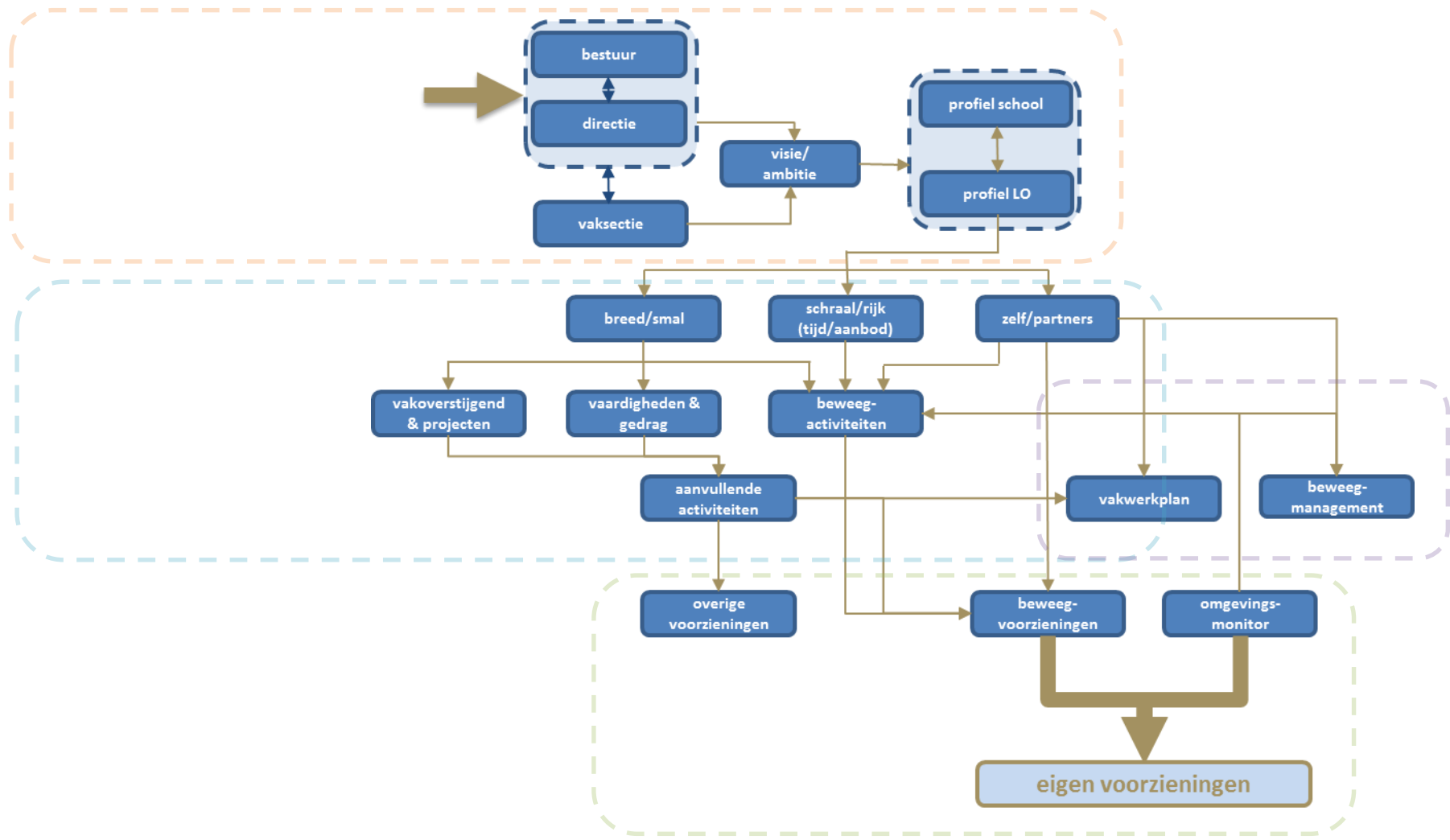
De te doorlopen fasen zijn achtereenvolgens:

1. Visie/missie/profiel school
2. Aanbod en activiteiten bewegingsonderwijs
3. Organisatie van het bewegingsonderwijs
4. Huisvesting

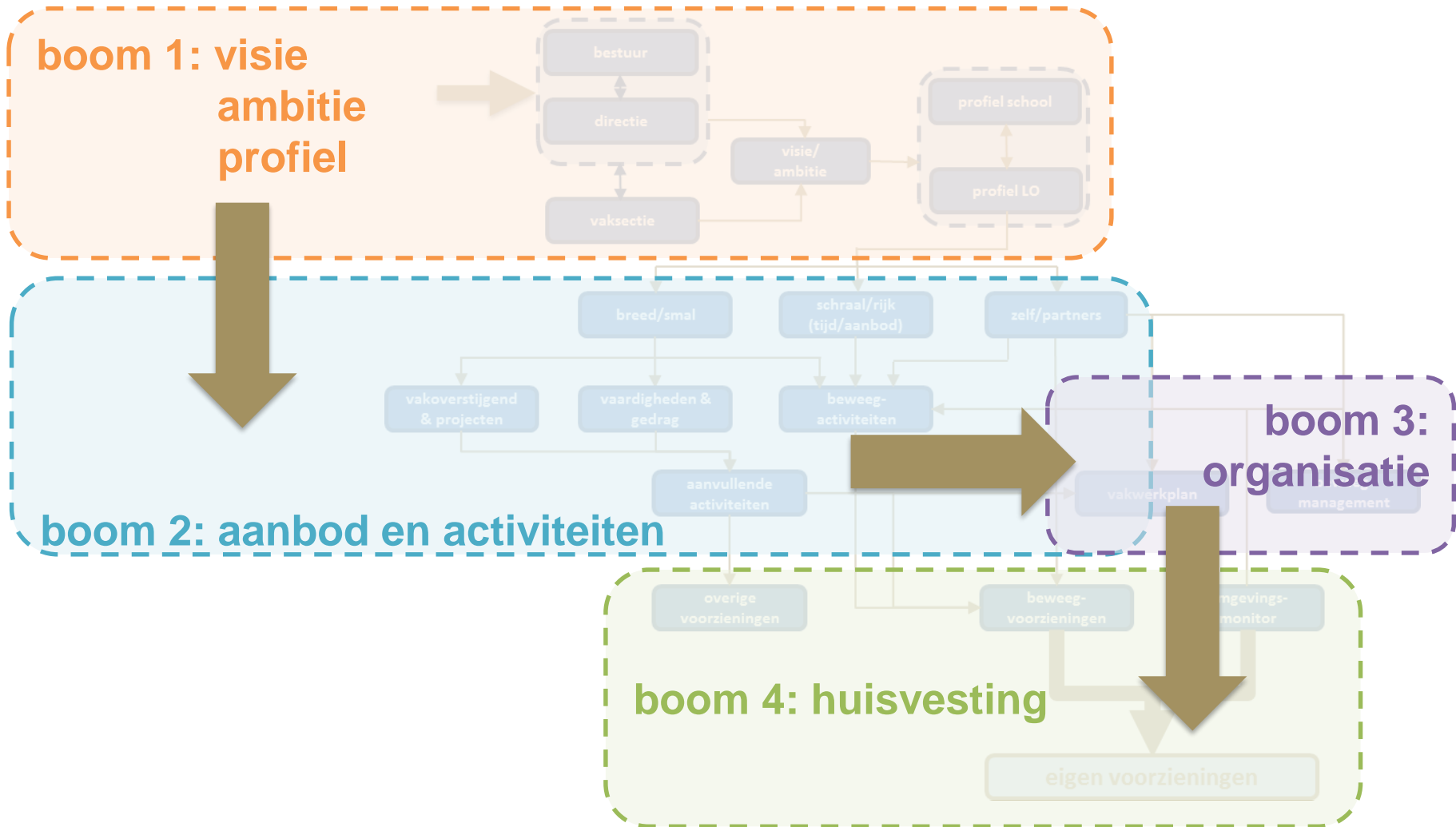
In de navolgende keuzemenu's doorlopen we achtereenvolgens deze fases waarbij we u steeds voorzien van de achtergrondinformatie op basis waarvan u uw keuzes kunt maken.

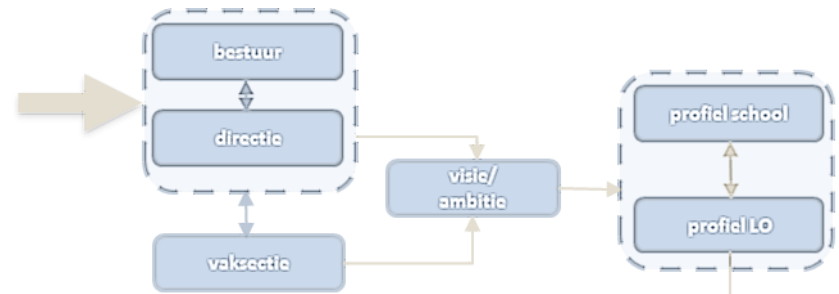
Beslisboom: geheel uitgewerkt

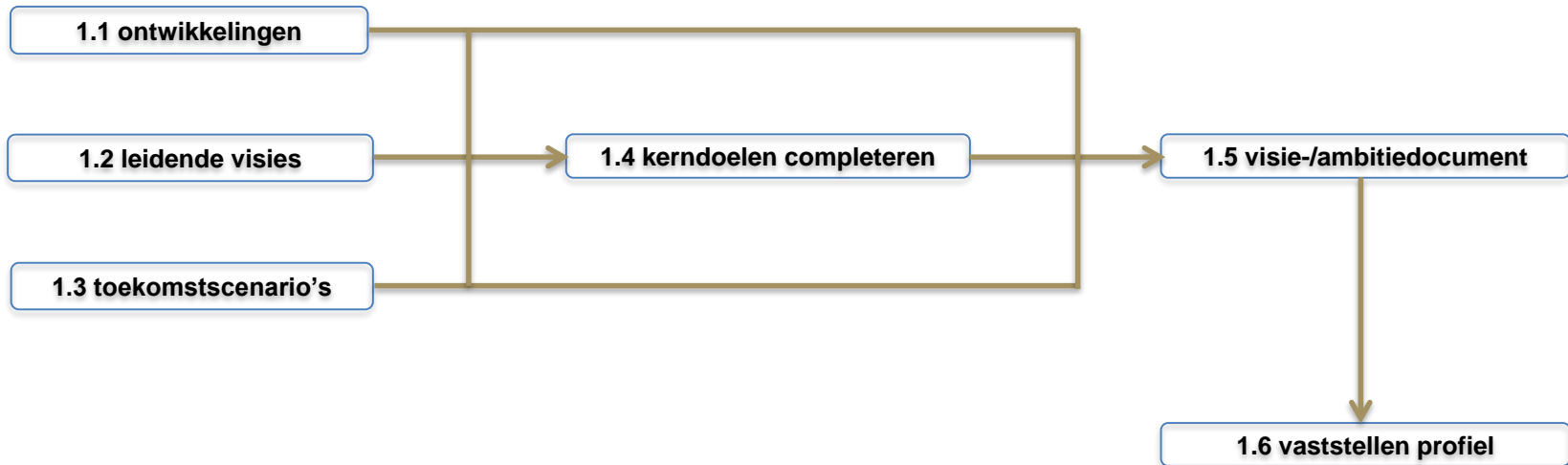
Menukaart beslisboom (klik op boom x)

Beslisboom 1: visie -> ambitie -> profiel

Toelichting beslisboom 1: [klik hier](#)

Toelichting beslisboom 1 (1)

De ambities van de vaksectie LO en hun visie op het bewegingsonderwijs dienen in het verlengde c.q. complementair te zijn aan de onderwijsvisie van de school (dat weer aansluit op de bestuurlijke visie op het (Carmel-)onderwijs). De vaksectie dient zich daardoor te laten inspireren. Andersom mag de vaksectie van de directie (en het bestuur) verlangen dat er een heldere onderwijsvisie moet zijn en dat bewegingsonderwijs een logisch onderdeel van die visie moet zijn.

Het gaat er dus om de betekenis van de algemene onderwijsvisie/ambitie van de school te vertalen in een visie/ambitie voor het bewegingsonderwijs en daarmee de positie van het vak LO binnen de school? Ofwel: pak de essentiële punten uit de eigen onderwijsvisie en ambitie en vertaal deze naar de visie en ambitie van de vaksectie LO.

Toelichting beslisboom 1 (2)

Voorbeelden van door de vaksectie en directie te beantwoorden vragen zijn:

- a. Zelfstandigheid leerling versus zelfstandige keuzes m.b.t. sporten?
- b. Individueel naar eigen vermogen leren versus naar eigen vermogen leren sporten?
- c. Excellentie onderwijs naar excellentie sport?
- d. Je grenzen leren kennen (wat kun je wel/niet) ook op LO-gebied?
- e. Sporten in relatie tot ontwikkeling burgerschap?
- f. Naar vermogen en behoefte leren, naar vermogen en behoefte sporten?
- g. Vakoverstijgend werken ook betrekken op sport en bewegen?
- h. Stimuleren/uitdagen tot leren, stimuleren/uitdagen tot sporten?
- i. Naast kennis werken aan vaardigheden, betekenis sport bij die vaardigheden?
- j. Sport in relatie tot leren omgaan met andere culturen?
- k. Wat motiveert leerlingen tot sporten en bewegen en (hoe) wil ik dat als vaksectie en school medeleidend laten zijn in het bewegingsaanbod?

Toelichting beslisboom 1 (3)

Bij het opstellen van een visie-/ambitiedocument (1.5) is het voor de school en vaksectie van belang zich eerst te verdiepen in:

- de ontwikkelingen (1.1) in het onderwijs en bewegingsonderwijs;
- leidende visies (1.2) in de vakwereld van LO;
- daarop gebaseerde toekomstscenario's (1.3) in de vakwereld van LO;

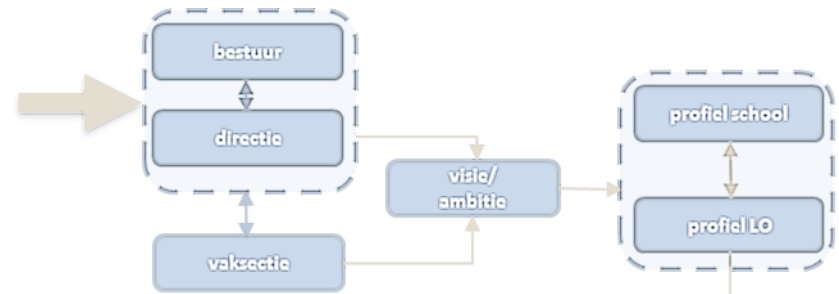
en vervolgens:

- deze te verwerken in uw kerndoelen (1.4) voor uw bewegingsonderwijs;
- te vertalen in uw keuze voor de sportieve profilering (1.6) van uw school.

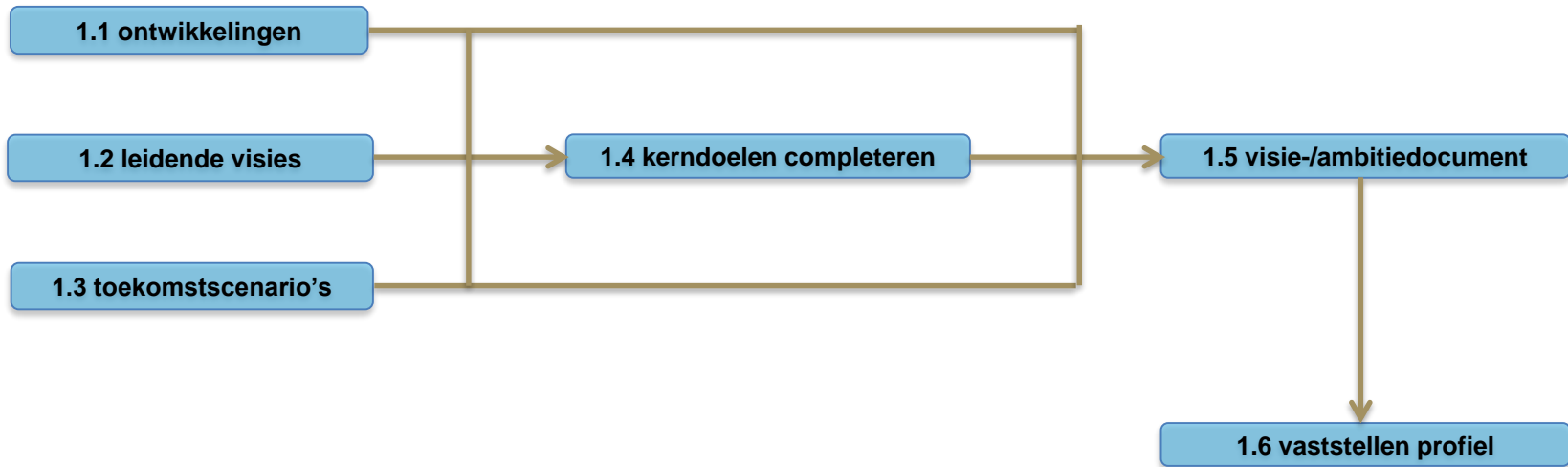
Wij reiken u hiervoor meerdere dia's voor uw oriëntatie aan. De voor u relevante keuzes en consequenties kunt u concretiseren in uw eigen visie/ambitie m.b.t. het vak LO.

Beslisboom 1: visie -> ambitie -> profiel

Terug naar toelichting beslisboom 1

2

1.1 Ontwikkelingen

1. [Ontwikkelingen in de 'buitenwereld'](#)
2. [Maatschappelijke ontwikkelingen](#)
3. [Ontwikkelingen in de lichamelijke opvoeding](#)

1

1.2 >

1.1

Ontwikkeling in de 'buitenwereld'

- Sport en bewegen als middel voor maatschappelijk nut
- De economische betekenis van sport
- Een marktgerichte aanpak van sport en bewegen
- Bewegingscultuur verandert en differentieert

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Ontwikkeling in de 'buitenwereld'

Sport en bewegen als middel voor maatschappelijk nut

Sport en bewegen spelen een steeds grotere rol bij zaken als het tegengaan van overgewicht, het ontwikkelen van een gezonde leefstijl, het bevorderen van sociale integratie en maatschappelijke betrokkenheid. Sport en bewegen worden gezien als middel om maatschappelijk belangrijke doelen te bereiken. In toenemende mate gaat ook de vakwereld zelf mee in deze ontwikkeling en gaat daarmee indirect akkoord met nieuwe doelstellingen en gewijzigde legitimering van de lichamelijke opvoeding.

De economische betekenis van sport

Sport, vooral topsport, wordt steeds meer gezien als factor van belang in economische zin, als vermaaksindustrie en in het kader van nationaal zelfbewustzijn en betrokkenheid. De sport professionaliseert, differentieert, wordt commerciëler en mediaseert. Deze ontwikkelingen komen vanuit de samenleving, maar ook met de leerlingen mee de school in.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Ontwikkeling in de 'buitenwereld'

Een marktgerichte aanpak van sport en bewegen

De sport zelf verandert (langzaam) van een meer aanbodgerichte aanpak ('dit is het spel en dit zijn de regels') naar een meer vraag- of marktgerichte aanpak ('wat wil de klant, dan proberen wij dat te bieden'). Zij differentieert om meer potentiële leden of klanten te kunnen bedienen en binden. Sport- en beweegpartners proberen daarbij hun marktaandeel te vergroten door hun sport- en bewegingsprogramma's ook op school aan te bieden.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Ontwikkeling in de 'buitenwereld'

Bewegingscultuur verandert en differentieert

De bewegingsactiviteiten die jongeren doen in hun vrije tijd veranderen, zowel de activiteiten zelf als de omgeving waarin en de motieven waarmee wordt gesport. De bewegingscultuur wordt steeds meer divers. Sommige van die activiteiten hebben hun weg naar de lichamelijke opvoeding al gevonden, zoals *skateboarden*, skaten en klimmen, andere activiteiten als *free running* en golf beginnen hun entree te maken. Er komen steeds weer nieuwe activiteiten bij. Hier dient de vraag zich aan wat te kiezen en volgens welke principes het programma voor lichamelijke opvoeding te ordenen.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Maatschappelijke ontwikkelingen

- Individualisering
- Intensivering
- Informalisering
- Informatisering
- Internationalisering

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Maatschappelijke ontwikkelingen

Individualisering

Individualisering zien we ook in het vrijetijdsgebied van sporten en bewegen¹. Er is een toenemende belangstelling voor sporten waarbij zowel het moment als de plaats zelf kunnen worden gekozen.

Men is minder gebonden aan een club dan vroeger en verandert vaker van sport. Voor het onderwijs en daarmee de lichamelijke opvoeding kan dit betekenen dat het niet langer vanzelfsprekend is dat alle leerlingen op hetzelfde tijdstip werken aan dezelfde onderwijsdoelen en activiteiten. Ook zou het belangrijker kunnen worden dat leerlingen meer keuzemogelijkheden krijgen en dat zij, onder begeleiding van de docent, meer betrokken worden bij de invulling en vormgeving van hun lessen.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Maatschappelijke ontwikkelingen

Intensivering

Living to the max is het motto van de postmoderne tijd. Dit sluit goed aan bij beleving en plezier. De trend is dat jeugdigen op zoek zijn naar *kicks*, naar een gevoel van gaaf, spannend en extreem. Dat willen ze ook op school en liefst zonder veel omhaal. Het is een opdracht voor de lichamelijke opvoeding om daarbij aan te sluiten, maar ook om kinderen te laten ervaren dat het ervaren van *kicks*, het beleven van succes in de meeste sport- en beweegsituaties pas tot stand komt nadat daarvoor veel oefening en inspanning is geleverd. Vooral dat laatste is belangrijk om te leren met het oog op een blijvende deelname aan sport- en bewegingssituaties.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Maatschappelijke ontwikkelingen

Informalisering

Het gezag van de leraar is niet langer vanzelfsprekend. Dat uit zich op allerlei manieren en niveaus, bijvoorbeeld in het feit dat leerlingen de inhoud van de lessen, opdrachten en aanwijzingen die ze krijgen niet automatisch aannemen. Dit legt een flinke verantwoordingsdruk op docenten. Ze moeten het programma naar leerlingen, ouders en schoolleiding verantwoorden en bij het geven van een beoordeling duidelijk maken waarop deze gebaseerd is. Aan de andere kant geeft het de mogelijkheid leerlingen meer dan voorheen aan te spreken op eigen initiatieven en eigen verantwoordelijkheid.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Maatschappelijke ontwikkelingen

Informatisering

De verdergaande informatisering heeft ertoe geleid dat van alles zichtbaar, transparant, meetbaar en communicabel is. Informatisering heeft de ontplooiing van netwerkorganisaties mogelijk gemaakt.

Scholen gaan mee in deze trend: ze bieden steeds meer transparantie, openheid, duidelijkheid. ICT komt met grote snelheid de scholen in en dat werpt de vraag op op welke manier we ICT en sociale media willen gebruiken bij de vormgeving van het onderwijs. Deze vraag geldt natuurlijk ook voor de lichamelijke opvoeding. Het is nog niet zo evident wat het antwoord daarop is, maar feit is dat informatie steeds meer digitaal wordt overgedragen en communicatie meer en meer via internet verloopt. Traditionele instructiemethoden en communicatiemiddelen zullen worden vervangen door nieuwe.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Maatschappelijke ontwikkelingen

Internationalisering

De vijfde en wellicht belangrijkste trend is de internationalisering of globalisering. Dit valt grotendeels toe te schrijven aan de komst van internet en intranet. Het onderwijs is niet langer een wereld op zich, maar richt zich op ontwikkelingen die zich in de (internationale) samenleving voordoen. Voor de lichamelijke opvoeding betekent dat dat er allerlei nieuwe bewegingsactiviteiten en trends in beeld komen, en dat leerlingen daar, door nieuwe media en You Tube, alles al van weten. De uitdaging voor het onderwijs is om hierin steeds goede keuzes te maken met betrekking tot dit eigentijdse en internationale aanbod aan sporten en bewegingssituaties.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Ontwikkeling lichamelijke opvoeding

- Jongeren en lichamelijke opvoeding
- Toenadering sport en lichamelijke opvoeding
- Steeds meer schoolsport
- Lichamelijke opvoeding gaat de school uit
- Sportklassen voor getalenteerde en/of enthousiaste sporters
- Lichamelijke opvoeding als keuze-examenvak

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Jongeren en lichamelijke opvoeding

Juist de 'middelbare schoolperiode' is een kwetsbare periode waarbij jongeren minder gaan bewegen en afhaken bij sportverenigingen en gaan experimenteren met onderdelen van de leefstijlthema's. Onderzoek laat zien dat leerlingen van het praktijkonderwijs en de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo minder aan verenigingssport deelnemen dan leerlingen op het havo en het vwo13. Daarbij raakt een deel van de leerlingen op een zeker moment uitgekeken op de traditionele vormen van sport en bewegen. Zij oriënteren zich in toenemende mate op trendsporten of streetsporten: streetdance, free running, streetsurfing, maar ook klimmen en capoeira. Er is sprake van een verschuiving van competitiegericht sporten naar een meer op beleving gericht bewegen: de persoonlijke beleving en het showelement worden belangrijker. Parallel hieraan - en wellicht ook hiermee samenhangend - is er sprake van een ontwikkeling van georganiseerd sporten naar ongeorganiseerd sporten, met afgeleide 'spelregels' en attributen en meer eigen inbreng van jongeren.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Ontwikkeling lichamelijke opvoeding

Toenadering sport en lichamelijke opvoeding

In het onderwijs verandert de verhouding ten opzichte van de sport. Sport mag en is goed. M.n. het voortgezet onderwijs is daar ver in.

Steeds meer schoolsport

Op steeds meer scholen zijn er mogelijkheden voor de leerlingen om onder of na schooltijd mee te doen aan allerlei sport- en beweegactiviteiten. Veel scholen sluiten aan bij landelijke of lokale sportstimuleringsprojecten en werken samen met externe sportaanbieders als sportverenigingen en sportcentra.

Lichamelijke opvoeding gaat de school uit

In het voortgezet onderwijs zijn SOK-programma's (sportoriëntatie en keuze) in de eindtermen opgenomen en deze programma's worden vaak aangeboden op de locatie van de sport zelf.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

Ontwikkeling lichamelijke opvoeding

Sportklassen voor getalenteerde en/of enthousiaste sporters

In het voortgezet onderwijs zijn er sportklassen voor getalenteerde sporters of voor leerlingen die graag sporten en zijn er speciale arrangementen voor topsporters in zogenaamde LOOT-scholen. Sport wordt meer en meer een element waar scholen zich mee willen profileren.

Lichamelijke opvoeding als keuze-examenvak

LO als keuze-examenvak (BSM voor havo/vwo en LO2 voor vmbo) neemt een steeds grotere vlucht. Sport en bewegen wordt daarmee ook een beroepsgerichte factor. Het grote aantal opleidingen voor sport en bewegen in het mbo en de groei en diversificatie van sport gerelateerde opleidingen in het hbo spreken daarbij voor zich.

1

< 1.1

1.2 >

1.1

1.2 Leidende visies (1)

In de vakliteratuur worden o.a. de volgende vijf visies onderscheiden:

1. *Biologisch georiënteerd lichaamsoefeningenconcept*: lichamelijke oefening
2. *Vormingstheoretische lichamelijk opvoedingsconcept*: lichamelijke oefening
3. *Personalistisch bewegingsonderwijsconcept*: bewegingsonderwijs
4. *Conformistisch sportsocialisatieconcept*: sportonderwijs of sport
5. *Kritisch- constructief bewegingsocialisatieconcept*: bewegingsonderwijs

De laatste drie visies zijn in de huidige vakwereld leidend; het vak moet een bijdrage leveren aan de persoonlijke bewegingsontplooiing, aan de aanpassing van leerlingen aan de huidige sportcultuur of het vak moet leerlingen bekwaam maken om deel te kunnen nemen aan de bewegingscultuur nu.

1

< 1.1

1.3 >

1.2

1.2 Leidende visies (2)

1. *Biologisch georiënteerd lichaamsoefeningenconcept.* Het vak richt zich op het trainen van het lichaam, het kan gezien worden als fitness.
2. *Vormingstheoretisch lichamelijk opvoedingsconcept.* Het vak staat in dienst van de algemene individuele ontwikkeling, de pedagogische waarde van het vak voor de algemene ontwikkeling is erg belangrijk.
3. *Personalistisch bewegingsonderwijsconcept.* Het vak moet een bijdrage leveren aan de persoonlijke bewegingsontplooiing.
4. *Conformistisch sportsocialisatieconcept.* Het vak moet een bijdrage leveren aan de aanpassing van leerlingen aan de huidige sportcultuur.
5. *Kritisch-constructief bewegingsocialisatieconcept.* Het vak moet leerlingen bekwaam maken om deel te kunnen nemen aan de bewegingscultuur nu en later.

1

< 1.2

1.3>

1.2

1.3 Toekomstscenario's

Er worden in de vakliteratuur een zestal scenario's uitgeschreven voor de toekomst van het vak bewegen en sport. Bij deze scenario's ligt de nadruk bij het vak op opvoeding, de bewegingscultuur, de topsport, persoonlijke ontplooiing van de leerlingen, een gezonde en actieve leefstijl of integratie in de samenleving.

1

< 1.2

1.4 >

1.3

Zes toekomstscenario's

Toekomstscenario's voor het vak bewegen en sport.		Nadruk ligt op	Belangrijkste doelstelling
1	De lichamelijke opvoeding van leerlingen	Opvoeding	Bijdragen aan de persoonlijke ontplooiing van de leerlingen met het lichaam als aangrijpingspunt
2	Wegwijs in de beweegcultuur	Bewegingscultuur	Gedegen oriëntatie van kinderen op onze bewegings- en sportcultuur
3	Een gezonde en actieve leefstijl	Gezondheid	Bereiken van een gezonde en actieve leefstijl bij leerlingen
4	Nederland in de top 10	Topsport	Bereiken van zo'n niveau van topsport dat Nederland in de top 10 van sportlanden komt
5	Speelruimte geven	Persoonlijke ontplooiing van leerlingen	Elk kind een zo groot mogelijke speelruimte geven voor een unieke bewegingsontwikkeling
6	Iedereen doet mee door bewegen	Integratie in de samenleving	Iedereen participeert in de samenleving

De drie eerst genoemde scenario's vormen de basis voor het vak bewegingsonderwijs sec:

Voornaamste uitgangspunt blijft dat jeugdigen op school, steeds vanuit een pedagogisch perspectief, (meer) bekwaam raken voor deelname aan sport en bewegingssituaties, als onderdeel van een gezonde en actieve leefstijl.

1

< 1.3

1.4 >

1.3

1.4 Kerndoelen

In navolgende dia's treft u de algemeen verwoorde kerndoelen LO aan.
Vul deze aan op maat van uw hiervoor verwoorde ambities.

- [Kerndoelen LO Onderbouw VO \(12-15 jaar\)](#)
- [Eindtermen LO VMBO \(12-16 jaar\)](#)
- [Eindtermen LO 2^e fase havo en vwo \(16-17/18 jaar\)](#)

1

< 1.3

1.5 >

1.4

Kerdoelen LO Onderbouw VO (12-15 jaar)

De lichamelijke opvoeding in de Onderbouw VO (de eerste fase van het voortgezet onderwijs) is erop gericht dat de leerlingen:

- vaardigheid, kennis en een positieve attitude verwerven om belangrijke bewegingsproblemen in bewegingssituaties zelfstandig (samen) op te lossen,
- (samen) eenvoudige regelende taken in bewegingssituaties kunnen vervullen,
- plezier beleven aan het deelnemen aan verschillende bewegingssituaties,
- een bevredigende persoonlijke keuze kunnen maken en realiseren met betrekking tot bewegen (en/of leiding geven daaraan) in de vrije tijd,
- kritisch kunnen omgaan met maatschappelijke (ethische) aspecten van bewegen in beroeps- en vrijetijdssituaties,
- vaardigheden en kennis op het terrein van de lichamelijke opvoeding verwerven met het oog op beslissingen over vervolgopleidingen, de latere beroepsuitoefening en maatschappelijk functioneren, met inbegrip van vrijetijdsbesteding.

1

< 1.4

1.5 >

1.4

Eindtermen LO VMBO (12-16 jaar)

Het examenprogramma lichamelijke opvoeding in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs 'omsluit' het programma van de basisvorming. Een belangrijk nieuw onderdeel is 'Sportoriëntatie en -keuze'. De daaraan gekoppelde eindterm, de leerling kan:

- verschillende mogelijkheden voor deelname aan sport en bewegen in de omgeving noemen en de belangrijkste kenmerken van het aanbod beschrijven,
- kenmerken van het aanbod van sport en bewegen in verband brengen met de persoonlijke wensen, motieven en mogelijkheden om deel te nemen,
- op basis van inzicht in eigen wensen, motieven en mogelijkheden een gemotiveerde keuze maken voor twee door de school aangeboden keuzeactiviteiten op het terrein van sport en bewegen,
- reflecteren op eigen ervaringen op het terrein van sport en bewegen en op basis daarvan de eigen keuze verbreden en/of verdiepen.

1

< 1.4

1.5 >

1.4

Eindtermen LO 2e fase havo en vwo (16-17/18 jaar)

Het examenprogramma voor lichamelijke opvoeding in de tweede fase van havo en vwo (zie bijlage 4) laat, in vergelijking met het basisvormingsprogramma, een wat zwaarder accent zien op het zelfstandig organiseren van bewegingssituaties en het reflecteren over sport en bewegen. Dat vertaalt zich in een afwijkende domeinenkeuze: 'Algemene doelstellingen', 'Bewegen', 'Bewegen en regelen', 'Bewegen en gezondheid' en 'Bewegen en samenleving'.

1

< 1.4

1.5 >

1.4

1.5 Visie-/ambitiedocument

Vertaal de antwoorden op maat naar uw visie-/ambitiedocument voor het bewegingsonderwijs op uw school, ga daarbij o.a. in op:

- a. Betekenis vak LO binnen de onderwijsambitie van de school. Hoe wordt het vak gelegitimeerd: waarom is het belangrijk dat het vak onderdeel is van het schoolcurriculum?
- b. Betekenis ambitie vak LO in wat u met de leerlingen wilt bereiken: welke doelstellingen moeten worden gerealiseerd?
- c. Op welke manier moeten de doelen gerealiseerd worden?
- d. Op welke manier worden de lessen geëvalueerd: wordt de beoogde kwaliteit ook gerealiseerd en hoe wordt dat gemeten?

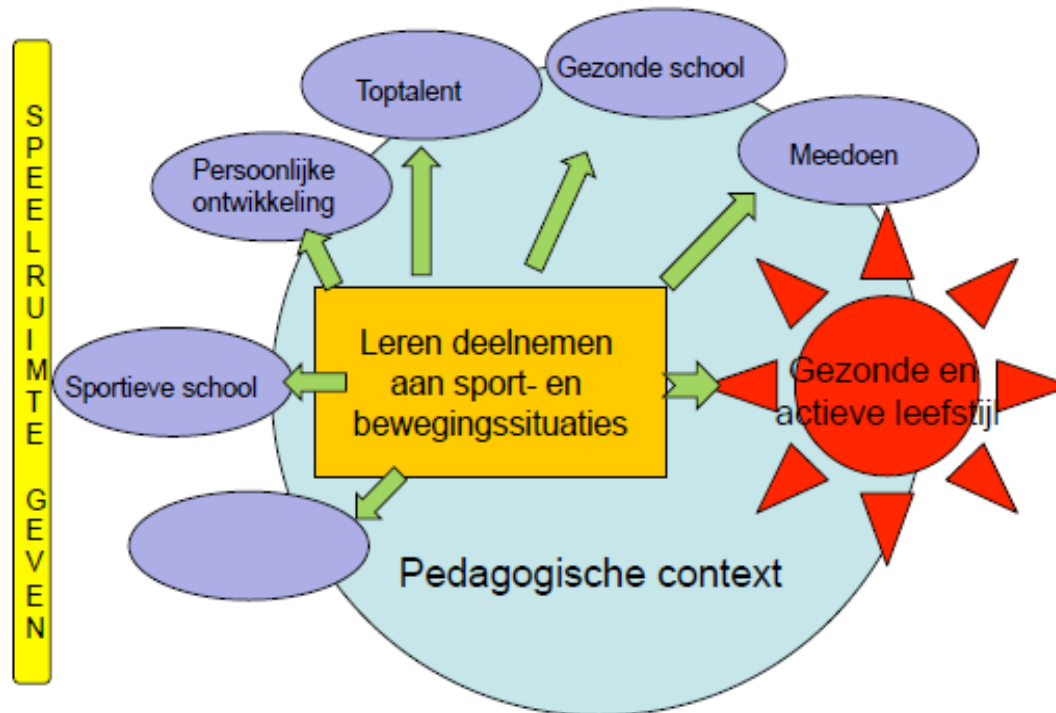
1

< 1.4

1.6 >

1.5

1.6 Profilering

Figuur 2 Overzichtsschema HM&S 2028

Bepaal vervolgens hoe de school zich naar haar doelgroepen wil profileren: het schoolprofiel. Bepaal de positie van sport in die profilering en wat dit betekent voor het profiel van de vaksectie LO. Navolgend op basis van bovenstaand beeld een overzicht van mogelijke profielen.

1

< 1.5

1.6

1.6 Schoolprofielen

- De 'gezonde' school
- De 'ruim baan voor sporttalenten' school
- De 'persoonlijke ontwikkeling centraal' school
- De 'culturele diversiteit' school
- De school voor 'meedoen in de samenleving'
- De school met 'bewegen en sport voor betere schoolprestaties'
- De 'sportieve' school

Randvoorwaarde: Aandacht voor het geven van speelruimte

1

< 1.6

1.6

De gezonde school

Scholen die te maken hebben met grote groepen leerlingen voor wie een actieve en gezonde leefstijl geen vanzelfsprekendheid is, zullen zich vooral kunnen en willen profileren als gezonde school. Zij zullen dan veel moeite doen om hun leerlingen te leren deelnemen aan een breed scala aan sport- en bewegingssituaties om hen op die manier te 'verleiden' tot een gezonde en actieve leefstijl. Maar zij zullen ook veel investeren in de directe beïnvloeding van de leefstijl van hun leerlingen in de zin zoals hierboven omschreven. Dus actief de leefstijl en de gezondheid van leerlingen monitoren, leefstijladviezen geven, remediërende programma's bieden, extra sportaanbod na school hebben, etc. Zij zullen daartoe werkverbanden aangaan met partners in hun omgeving die eveneens actief zijn op het gebied van de gezondheidszorg.

1

< 1.6

1.6

De 'ruim baan voor sporttalenten' school

Een goede aanpak van het bewegingsonderwijs kan een bijdrage leveren aan het tot ontwikkeling komen en uiteindelijk doorbreken van sportieve talenten. Sommige scholen leggen het accent daarbij op het door ieder kind ontdekken en optimaal ontplooien van de eigen talenten, voorkeuren, (on)mogelijkheden en kansen voor wat betreft deelname aan de grote diversiteit binnen bewegen en sport in de samenleving. Dan valt talentontplooiing feitelijk samen met leren deelnemen aan sport- en bewegingssituaties. Andere scholen leggen (ook) een accent op het tot volle wasdom doen komen van uitzonderlijk sporttalent. Daarnaast zullen deze scholen speciale voorzieningen bieden aan leerlingen die al bezig zijn om zo'n topsportcarrière te ontwikkelen. Het gaat dan om voorzieningen als flexibele roosters en flexibele toetsing, studiebegeleiding op afstand, etc., die nu in het pakket van LOOT-scholen en bij de CTO's (Centra voor Topsport en Onderwijs) zitten. Daarnaast wordt in overleg met andere begeleiders ook een bijdrage geleverd aan de mentale begeleiding van hun sporttalentvolle leerlingen.

1

< 1.6

1.6

De 'persoonlijke ontwikkeling centraal' school

Min of meer in contrast met de 'ruim baan voor toptalent' school zullen er ook scholen zijn die juist het accent leggen op de uniciteit van ieder kind en die elk kind willen uitdagen en stimuleren om vooral de eigen talenten te ontdekken en te ontplooien. Iedereen kan en mag er op zijn eigen niveau en met zijn eigen kwaliteiten zijn en zich daarin verder ontwikkelen. Dat betekent een pedagogisch klimaat waarin op een sociaal-emotioneel veilige manier op verschillen in kwaliteiten de nadruk wordt gelegd, met een aanbod, ook op het gebied van sport- en bewegingssituaties, dat het mogelijk maakt dat iedereen aan zijn trekken kan komen.

1

< 1.6

1.6

De 'culturele diversiteit' school

De Nederlandse bevolking verandert van samenstelling. Vooral in de grote steden kan het aantal nationaliteiten dat op een school vertegenwoordigd is flink oplopen. Scholen kunnen er dan voor kiezen om daar speerpunt van beleid van te maken en een accent te leggen op de waarde die al die culturen in zich hebben. Door die grote verschillen kost het soms wel moeite om die waarde goed te leren kennen. De docenten zullen hun leerlingen willen leren op de goede manier met die verschillen om te gaan en daarvan te profiteren. Sport- en bewegingssituaties kunnen daar een goede bijdrage aan leveren, zowel naar de aard van de activiteiten die worden aangeboden als naar de beleving daarvan. Dit profiel zal zich uitstrekken tot meer vak- en vormingsgebieden dan sport en bewegen alleen.

1

< 1.6

1.6

De school voor 'meedoen in de samenleving'

Wie op de juiste wijze heeft leren deelnemen aan sport- en bewegingssituaties heeft het instrumentarium in handen om deel te nemen aan allerlei sociale verbanden die sport en bewegen bieden. Of dat nu in sportverenigingen is, in sportcentra, in buurt- of wijkcentra, in informele zichzelf organiserende groepen, binnen het familieverband of in vriendengroepen, tijdens vakanties of waar dan ook. Bewegen en sport bieden in die zin een manier om mee te doen in onze samenleving en vormen ook een opstap om in andere maatschappelijke verbanden te kunnen participeren. Scholen die veel leerlingen hebben voor wie deze maatschappelijke participatie om wat voor reden dan ook moeizaam gaat, kunnen ervoor kiezen hun leerlingen daarbij te helpen met bewegen en sport als middel.

1

< 1.6

1.6

‘Bewegen en sport voor betere schoolprestaties’

Het bewegingsonderwijs biedt bijzondere mogelijkheden om leerlingen bij de school betrokken te houden door het creëren van een goed schoolklimaat. Bewegen en sport voor school, in de pauzes en na school kan zowel direct - in het zelf en samen doen - als indirect - in de gezamenlijke beleving van sportactiviteiten namens de school als gemeenschap - een positief schoolklimaat bevorderen. Er zijn verder onderzoeksresultaten die erop duiden dat scholieren die veel fysieke activiteit verrichten een betere algemene werkhouding en instelling ten opzichte van de school hebben, dat ze zich prettiger voelen, dat ze meer gemotiveerd zijn, minder verzuimen, hun schoolwerk beter organiseren en productiever zijn. Het lijkt er bovendien op dat zij gemiddeld beter omgaan met stressvolle situaties. Ook zijn er onderzoeksgegevens die wijzen op een relatie tussen fysieke activiteit en het cognitief functioneren van kinderen.

1

< 1.6

1.6

De 'sportieve' school

Sommige scholen nemen een bepaalde pedagogische of onderwijskundige invalshoek als uitgangspunt voor profilering en zetten bewegen en sport daarbinnen op passende wijze in. Andere scholen kiezen de omgekeerde weg. Zij kiezen sport als profiel en realiseren daarmee een combinatie van pedagogische of onderwijskundige bedoelingen. Het gaat dan bijvoorbeeld om een fijner schoolklimaat, betere leerprestaties, ruime ontwikkelingsmogelijkheden voor zowel sporttalenten als voor leerlingen die juist belangstelling hebben voor alternatieve vormen van bewegen en sport, betere kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen, et cetera. Zo'n school is een sportieve school in meer dan één opzicht.

1

< 1.6

1.6

Aandacht voor het geven van speelruimte

Het bewegingsonderwijs zou ook zo kunnen worden ingericht dat de actuele leer- en ontwikkelingsbehoefte van de leerlingen het voornaamste uitgangspunt vormt voor de programmering. De hoeveelheid speelruimte die kinderen krijgen gedurende hun bewegingsontwikkeling op school is vooral een pedagogisch-didactische opdracht. De school maakt op basis hiervan een planning c.q. een curriculum waarmee die doelen kunnen worden gehaald. De werkwijze tijdens de lessen kan meer of minder speelruimte voor leerlingen bevatten ten aanzien van een keuze voor eigen leerdoelen, de te volgen werkwijze, de keuze van leermiddelen en de wijze van evalueren. Die keuze hangt af van de pedagogisch-didactische visie van de school en de onderwijsgevenden, maar ook van de leeftijdsgebonden kenmerken en mogelijkheden van de leerlingen.

1

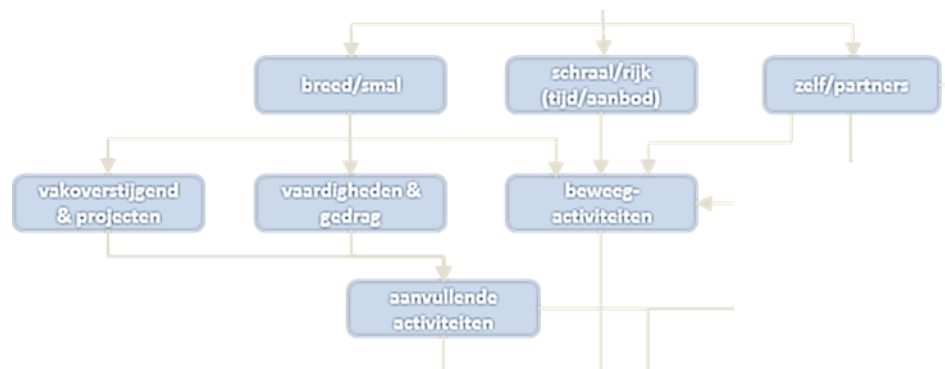
< 1.6

2

1.6

Beslisboom 2: aanbod en activiteiten

Toelichting beslisboom 2: klik hier

1

Toelichting beslisboom 2: Aanbod

Vertaal het LO-profiel naar het daarbij passende aanbod. Daarvoor te beantwoorden vragen betreffen o.a.:

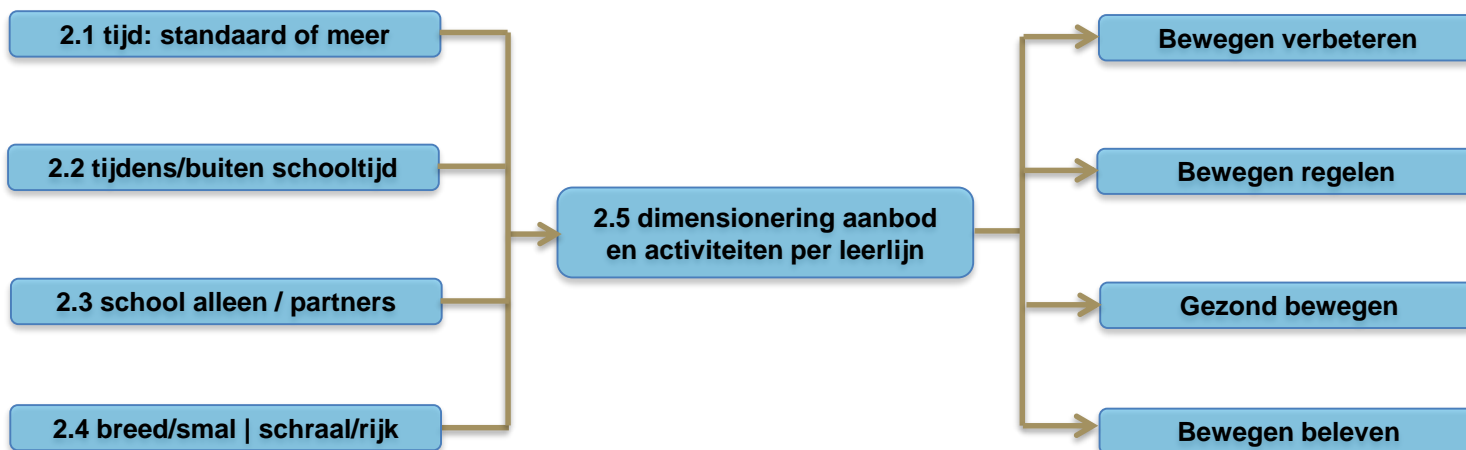
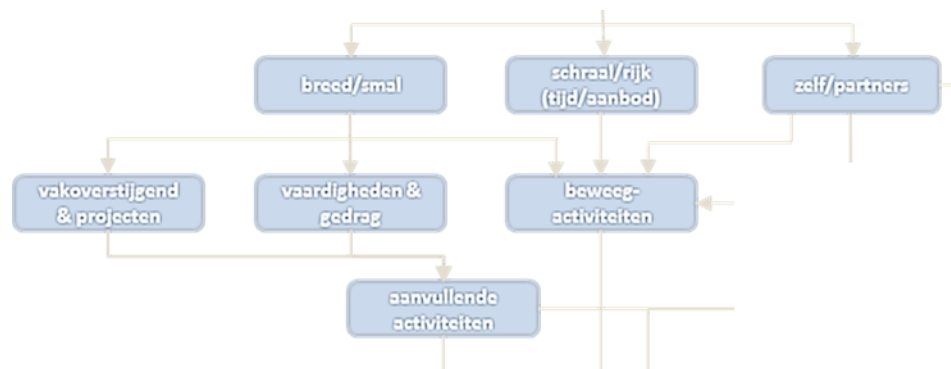
1. Aantal bewegingsuren conform norm of meer (2.1)?
2. Aanbod bewegingsmomenten alleen tijdens of ook buiten schooltijd (2.2)?
3. Aanbod bewegingsmomenten door school alleen of in samenwerking met partners (2.3)?
4. Een 'smal' alleen op bewegen gericht aanbod of breder aanbod dan dat (2.4)?

Op basis van de keuzes kunnen vervolgens 4 leerlijnen en bijbehorende activiteiten worden gedimensioneerd naar een aanbod per leerlijn (2.5 en de uitwerking per leerlijn ('sleutel')).

Beslisboom 2: aanbod en activiteiten

Terug naar toelichting beslisboom 2

1

3

2.1 Standaard tijd of meer?

In zijn algemeenheid kunnen we wel stellen dat leerlingen recht hebben op minstens drie eenheden per week die gericht zijn op leren en zich ontwikkelen ten aanzien van sport- en bewegingssituaties. Daarnaast zouden alle leerlingen op school nog minstens twee keer per week een uur moeten kunnen bewegen en sporten, gericht op zelfgekozen doelstellingen.

2

2.2 >

2.1

2.2 Tijdens of ook buiten schooltijd

Het aanbod dat bedoeld is voor alle leerlingen zal op de centrale tijden van de dag plaatsvinden, grofweg tussen 08.30 en 15.00 uur. Daarvoor en daarna kan er een aanbod zijn waaruit kinderen (en hun ouders) naar eigen inzicht kunnen kiezen. Het keuzeaanbod kunnen leerlingen ook buiten de context van de school opzoeken. Leerlingen die bijvoorbeeld actief in de avond sporten bij een sportvereniging of sportcentrum, hoeven voor dat deel van hun sport- en beweegprogramma geen gebruik te maken van het aanbod van de school. Het **beweegeteam** van de school monitort via het digitale leerlingvolgsysteem het bewegingsgedrag van alle leerlingen, ook als zich dat voor een deel buiten de school afspeelt.

2

< 2.1

2.3 >

2.2

2.3 School alleen of samen met partners

Net zoals het onderwijs zich moet ontwikkelen en vernieuwen om een goede samenwerkingspartner te kunnen zijn voor allerlei sportieve partijen in de schoolomgeving, moeten deze partijen zich ook verder ontwikkelen en vernieuwen om samen te kunnen werken met het onderwijs. Die ontwikkeling is al geruime tijd gaande, maar moet versterkt worden doorgezet om het beoogde resultaat te kunnen realiseren. Met name op pedagogisch-didactisch gebied wordt er veel van iedereen gevraagd. De sport- en bewegingssituaties moeten immers op maat van de leerlingen worden aangeboden, rekening houdend met aanzienlijke verschillen in ontwikkeling tussen kinderen, zowel ten aanzien van bewegingsvaardigheid als ten aanzien van fysieke, sociale en persoonlijke ontwikkeling, sportvoorkeuren, motieven, contexten en deelnamerollen. Die verschillen vormen in onderwijs reeds het uitgangspunt van handelen. Ook voor een goed aanbod buiten de school zal iedereen die daar een bijdrage aan levert deze verschillen moeten kunnen hanteren of zich laten begeleiden in het hanteren daarvan.

2

< 2.2

2.4 >

2.3

2.4 breed of smal / rijk of schraal

- Sportgericht versus leerlinggericht
- Andere bekwaamheden leren
- Vakoverstijgende thema's
- Aanvullende programmaonderdelen

2

< 2.3

2.5 >

2.4

Sportgericht versus leerlinggericht

Sportgericht

In de sportgerichte benadering staan technieken en tactieken centraal die zijn afgeleid van de officiële takken van sport. Achterliggende gedachte is dat leerlingen zich in het onderwijs deze sporten moeten eigen maken om aansluiting te kunnen vinden bij sportverenigingen waar in competitieverband wordt gesport. De leerroute van leerlingen wordt bepaald vanuit de vraag hoever ze op weg zijn naar (of nog verwijderd zijn van) de ideale eindvorm van sportbeoefening. Deze vakbenadering laat de leerling zien of hij geschikt is voor een bepaalde vorm van sportbeoefening. De benadering is selectief, alleen de betere kandidaten blijven over. Het sportmodel waarop georiënteerd wordt, is gericht op competitie en doorgaans autoritair van structuur.

2

< 2.4

2.5 >

2.4

Sportgericht versus leerlinggericht

Leerlinggericht

In de leerlinggerichte benadering staan de centrale bewegings- en regelproblemen uit de bewegingscultuur centraal. Daarbij gaat het ook om het leren organiseren en begeleiden van sport, om de vaardigheid jezelf beter te maken en hoe je op een plezierige manier samen kunt sporten, ook als er geen officials bij zijn. Leerlingen leren deze en andere kernproblemen kennen en op hun eigen niveau uit te voeren. Deze benadering kent een brede sportvisie. Zowel de zelf georganiseerde, recreatieve sport als de sporten bij commerciële sportaanbieders, worden als sport gezien. Leerlingen oriënteren zich op hun verdere sportkeuze. Pedagogische motieven spelen dikwijls een belangrijke rol bij deze sportvisie: het kunnen samenwerken is minstens zo belangrijk als het winnen.

2

< 2.4

2.5 >

2.4

Andere bekwaamheden leren

Het ligt voor de hand dat het programma hoofdzakelijk geordend zal zijn op grond van bewegingsleerlijnen. Daaraan gekoppeld kunnen thema's met betrekking tot andere deelnamebekwaamheden goed tot hun recht komen, zoals het leren van regelende rollen, leren samenwerken binnen sport- en bewegingssituaties, sportiviteit en *fair play*, gezondheidsaspecten van bewegen, etc. De leerlingen leren zo hoe ze met anderen een bewegingssituatie op gang kunnen houden, zodat iedereen met plezier kan blijven deelnemen.

2

< 2.4

2.5 >

2.4

Vakoverstijgende thema's

Door het opnemen van andere thema's in de lessen bewegingsonderwijs zijn er ook mogelijkheden voor thematisch of projectmatig onderwijs in samenwerking met andere vakken op school en met de omgeving buiten de school. Wat in de vakken gezondheidskunde, biologie, maatschappijleer aan de orde komt over gezondheid, bewegen en leefstijl, krijgt in de lessen bewegingsonderwijs tastbaar betekenis. Omgekeerd kan binnen andere leergebieden de inhoud van de lessen bewegingsonderwijs prima aangevuld worden met relevante kennis en theorieën. Voorbeelden zijn onderwerpen als kracht, versnelling, snelheid, afstand, etc. die in de lessen natuurkunde (mechanica) theoretisch verdiept en in het bewegingsonderwijs aan de hand van de praktijk op een ludieke wijze inzichtelijk gemaakt kunnen worden. Idem uiteraard zaken als verbranding, verzuring, etc. in de scheikunde.

2

< 2.4

2.5 >

2.4

Aanvullende programmaonderdelen

De kern van het bewegingsonderwijs zal bestaan uit een diversiteit aan bewegingsactiviteiten. Ter ondersteuning kan er gebruik worden gemaakt van allerlei interactieve en sociale media, waar leerlingen ook buiten de lesmomenten gebruik van maken. Voor leerlingen die achterblijven in hun bewegingsontwikkeling zijn er remediërende programma's. Scholen die zich mede verantwoordelijk voelen voor de gezondheid en of het gezonde gewicht van hun leerlingen, kunnen speciale programma's aanbieden aan bepaalde groepen leerling die gericht zijn op het verbeteren van de leefstijl, training van de fysieke voorwaarden voor sport en bewegen, bereiken van een gezond gewicht en dergelijke.

2

< 2.4

2.5 >

2.4

2.5 Dimensionering aanbod per leerlijn

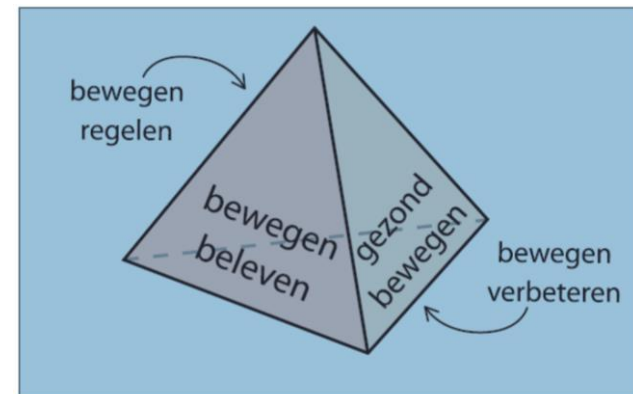
Op basis van deze kerndoelen zijn leer- en ontwikkellijnen geordend in 4 groepen, naar 4 'sleutels' die de leerlingen toegang moeten geven tot blijvende, perspectiefrijke, zelfstandige en verantwoorde deelname aan bewegingscultuur. Met navolgende informatie met voorbeelden kunt u per leerlijn ('sleutel 1 t/m 4') het pallet aan activiteiten bepalen dat u onderdeel wilt laten zijn van uw aanbod in die leerlijn, alsmede in de **oranje** tekstvakken (en doel van deze menukaart) de voor die activiteiten benodigde fysieke sportvoorzieningen (deze dient u later over te hevelen naar beslisboom 4).

[Sleutel 1: Bewegen verbeteren](#)

[Sleutel 2: Bewegen regelen](#)

[Sleutel 3: Gezond bewegen](#)

[Sleutel 4: Bewegen beleven](#)

2

< 2.4

3

2.5

Sleutel 1: Bewegen verbeteren

De leerlingen moeten zich uit een breed scala aan bewegingsactiviteiten een zeker bewegingsrepertoire eigen maken. Het gaat daarbij met name om het wendbaar leren hanteren van de grondbeginselen, zodat ze voldoende basis hebben om die elders uit te kunnen bouwen. In de navolgende sheets m.b.t.:

- [spel- en sportactiviteiten indoor](#)
- [spel- en sportactiviteiten outdoor](#)
- [nieuwe vormen van bewegen](#)
- [observatie- en analysetechnieken](#)

worden per onderdeel handvatten aangereikt in de vorm van een ruim opgezet (maar niet uitputtend) scala aan bewegingsactiviteiten. Met uw keuzes geeft u uw visie en profiel een concrete invulling (de zijn dus leidend voor uw keuzes). Verder is steeds meer duidelijk dat digitale observatie- en analysetechnieken een grote versnelling kunnen geven bij het aanleren van bewegingsvaardigheden.

2

< 2.5

2.5

Spel en sport indoor

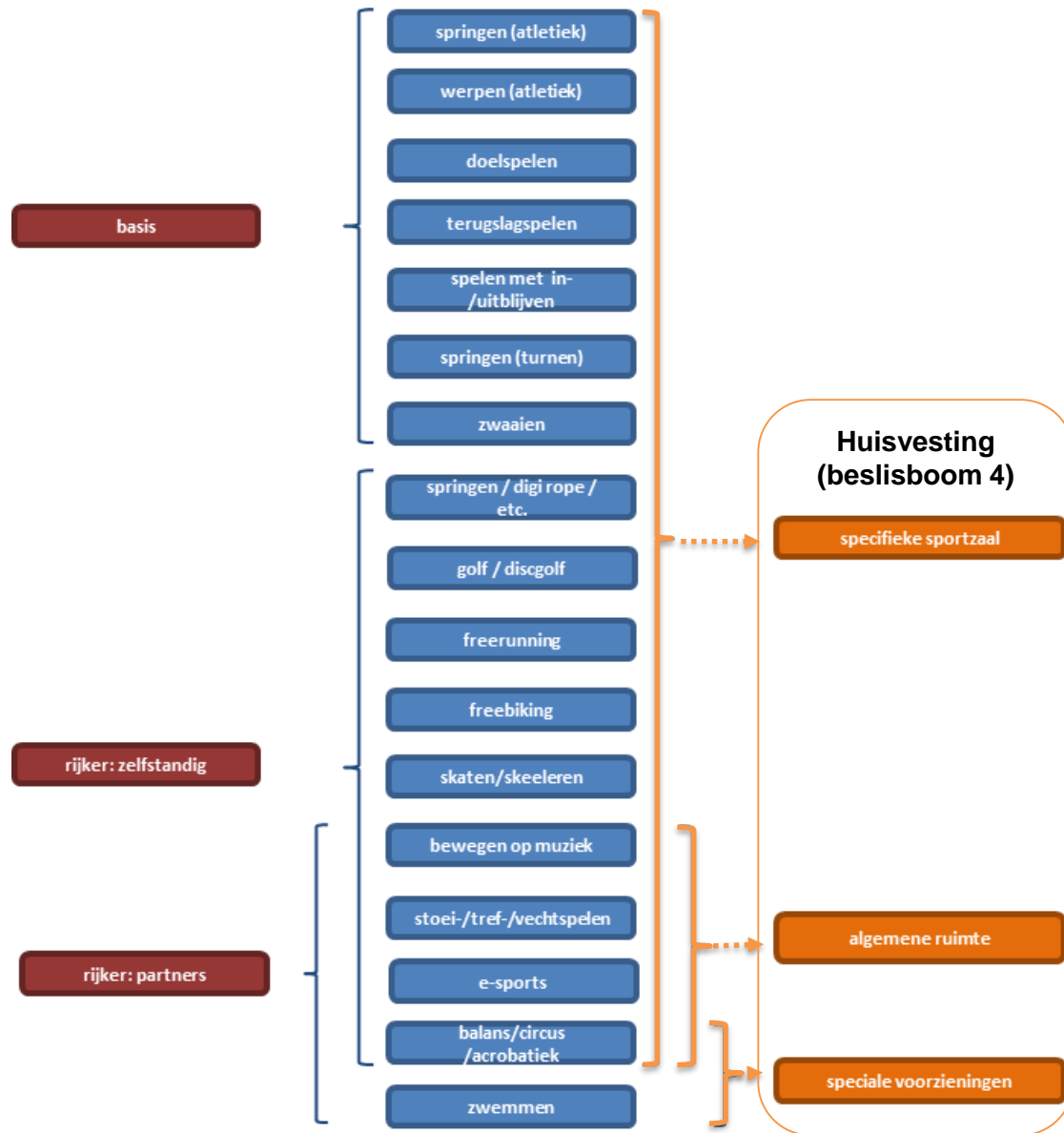
Nevenstaand is in de blauwe vlakken een zo volledig mogelijk overzicht gegeven van mogelijke indoor activiteiten.

In de rode vakken zijn de activiteiten gemarkeerd :

- Die welke veelal tot het standaard basispakket kunnen worden gerekend
- Extra activiteiten (rijker) die de school zelf kan aanbieden (maar ook via partners)
- Extra activiteiten (rijker) die alleen in samenwerking met partners kunnen worden georganiseerd

In de oranje vakken is aangeven welke voorzieningen deze activiteiten vergen:

- Standaard sportzaal (gymzaal, sportzaal-/hal)
- Algemene ruimte (niet specifiek)
- Speciale voorziening (zwembad e.d.)

2

< 2.5

2.5

Spel en sport outdoor

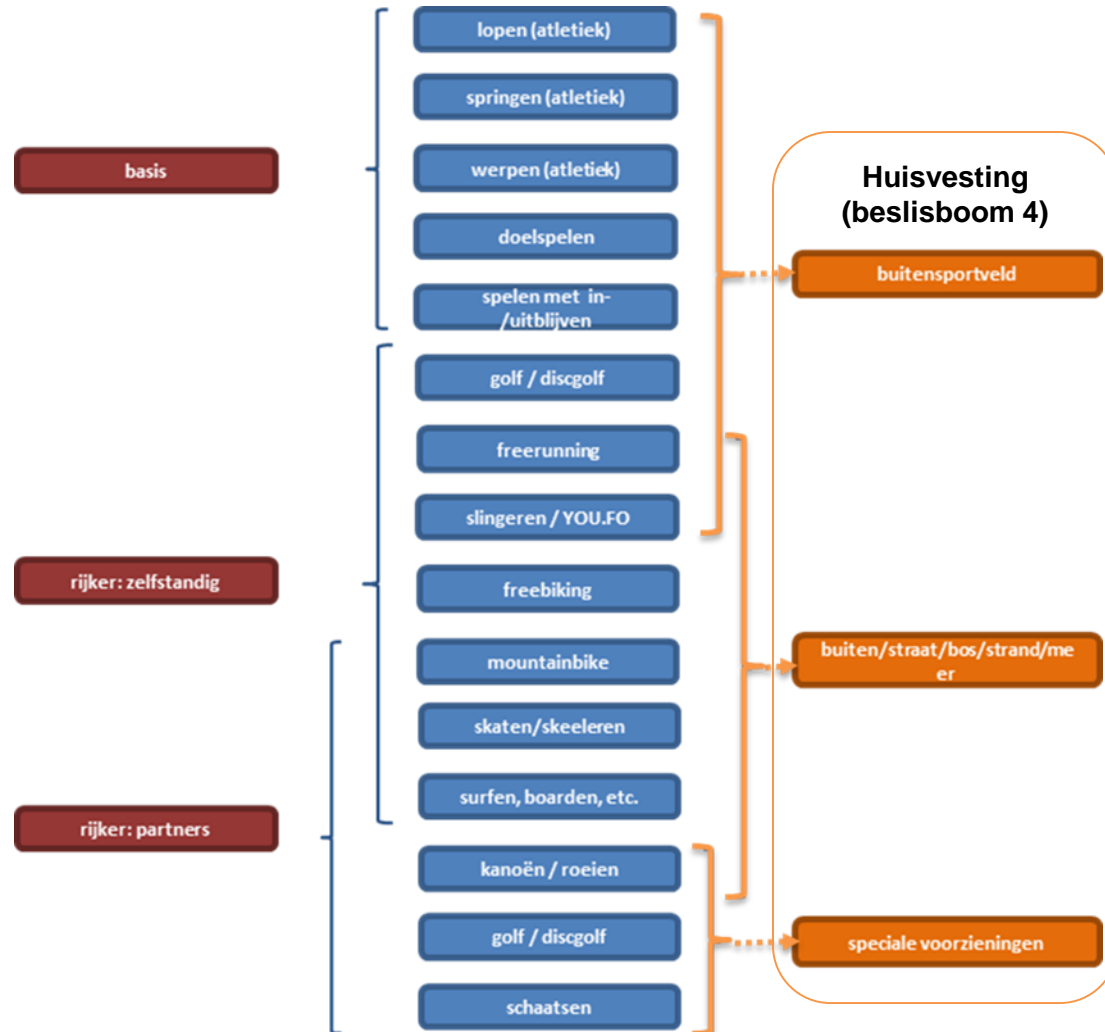
Nevenstaand is in de blauwe vlakken een zo volledig mogelijk overzicht gegeven van mogelijke indoor activiteiten.

In de rode vakken zijn de activiteiten gemarkeerd :

- Die welke veelal tot het standaard basispakket kunnen worden gerekend
- Extra activiteiten (rijker) die de school zelf kan aanbieden (maar ook via partners)
- Extra activiteiten (rijker) die alleen in samenwerking met partners kunnen worden georganiseerd

In de oranje vakken is aangeven welke activiteiten welke voorziening vergen:

- Standaard sportveld (gras, kunstgras)
- Specifieke natuurlijke buitenruimten
- Speciale voorziening (golfbaan e.d.)

2

< 2.5

2.5

Nieuwe vormen van bewegen

De voorgaande activiteiten hebben betrekking op de traditionele bewegingsactiviteiten die respectievelijk binnen (indoor) en buiten (outdoor) plaatsvinden. Nieuwe trends en technologieën geven ook nieuwe bewegingsvormen die goed (of beter) aansluiten op de belevingswereld en interesses van leerlingen. Maar ook goed of beter op beperkingen van leerlingen (zowel op het regulier als speciaal onderwijs).

Het gaat daarbij om nieuwe vrijere bewegingsvormen (freesport) die buiten begonnen en steeds meer naar binnen komen. Alsmede interactieve ICT-gebonden vormen van bewegen (embedded sport: E-sport).

1. [E-sport](#)
2. [Freesport](#)
3. [Het Nieuwe Gymmen](#)

2

< 2.5

2.5

E-sport

- [Embedded Fitness](#)
- [Yalp Sutu](#)
- [Lappset Parkour](#)
- [Tri-tennis](#)
- [Lappset Zoo Park](#)
- [Sutu Voetbalmuur](#)
-

Nevenstaand staan enkele voorbeelden van Embedded sports: E-sport.

U kunt op elke genoemde vorm doorklikken naar een demo-video van de betreffende vorm van E-sport (te vinden op internet/youtube).

2

< 2.5

2.5

Freesport

Buiten school organiseren jongeren hun eigen beweging. Dat bewijst het populaire *freerunning en freebiking*. Samen met scholen heeft SLO deze vrije bewegingsvormen van de straat vertaald naar een verantwoord programma voor het bewegingsonderwijs. De SLO heeft twee vormen van freesport nader uitgewerkt (freerunning en freebiking) en geeft ter inspiratie aan het onderwijs doorkijkjes op acht andere vormen van [freesport](#). De betreffende links zijn niet meer actief, maar via onderstaande links kun u zich via video's (internet/youtube) oriënteren op deze takken van freesport.

1. [Freerunning](#)
2. [Freebiking](#)
3. Overige mogelijkheden Freesport: bodyboarden, golfsurfen, rollsurfen, discgolf, skiff roeien, digi rope skipping, slingeren.

2

< 2.5

2.5

Observatie en analyse

Er komt steeds meer aandacht voor het verbeteren van de bewegingsactiviteiten van kinderen d.m.v. zelfanalyse en individuele instructie (op maat). De Hogeschool Windesheim heeft recent het boek “Van tikken naar taggen” gepubliceerd met daarin informatie over o.a.:

- Videofeedback
- Feedforward modellering
- Digitale instructie
- Zelfanalyse en evaluatie

Voor LO-docenten zeer boeiende lees- en leerstof. Toepassing vergt zowel de aanschaf van daarvoor benodigde digitale middelen als, huisvesting betreffende, een zeer goede ICT-infrastructuur.

Goodpractice:
Twents Carmel College PrO
docent: Koen Kockmann
(ontwikkelaar “LO App”)

2

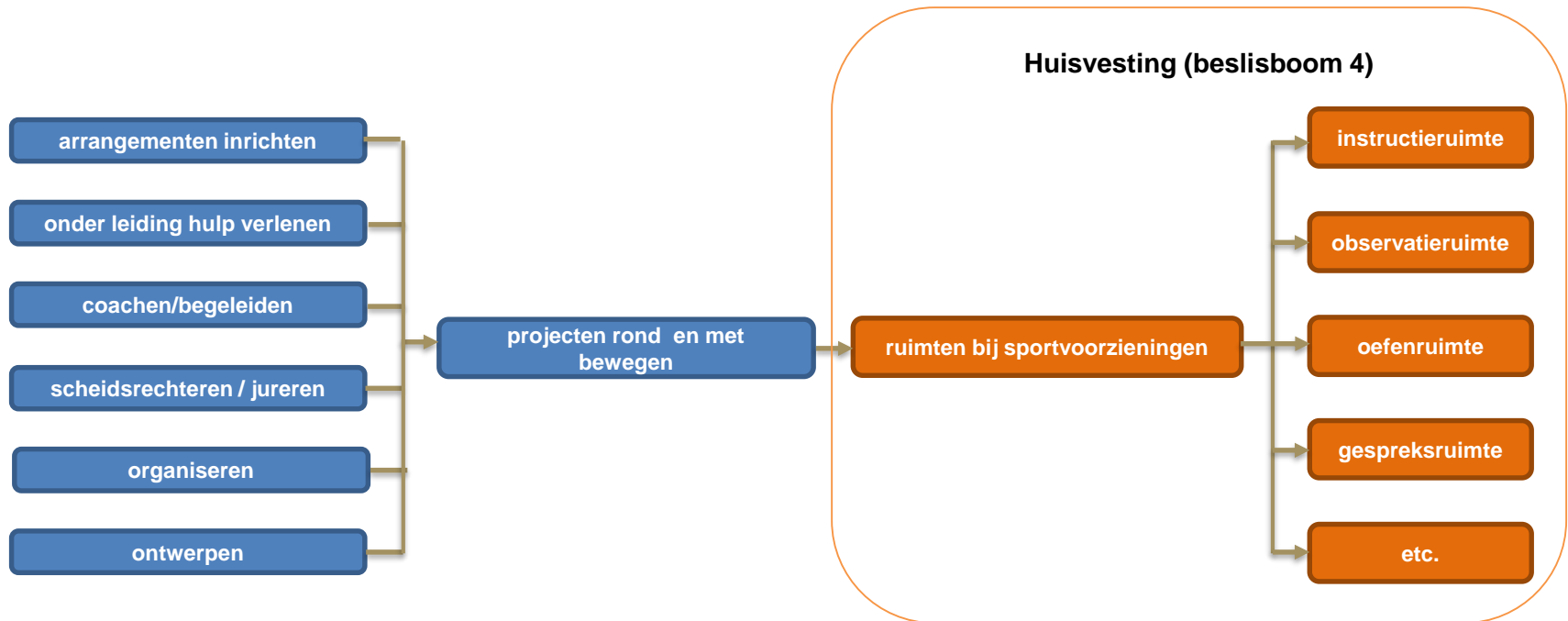
< 2.5

2.5

Sleutel 2: Bewegen regelen

De leerlingen moeten zich ook oriënteren op een aantal regelende aspecten, zoals: inrichten, hulpverlenen, coachen/begeleiden, scheidsrechters/jurereen, organiseren, (proces-)ontwerpen, etc.. Het betreft hier vaardigheden die hun toepassing vinden in de vorm van projecten rond en met bewegen, waarvoor aanvullende ruimten naast de sportvoorzieningen nodig kunnen zijn.

2

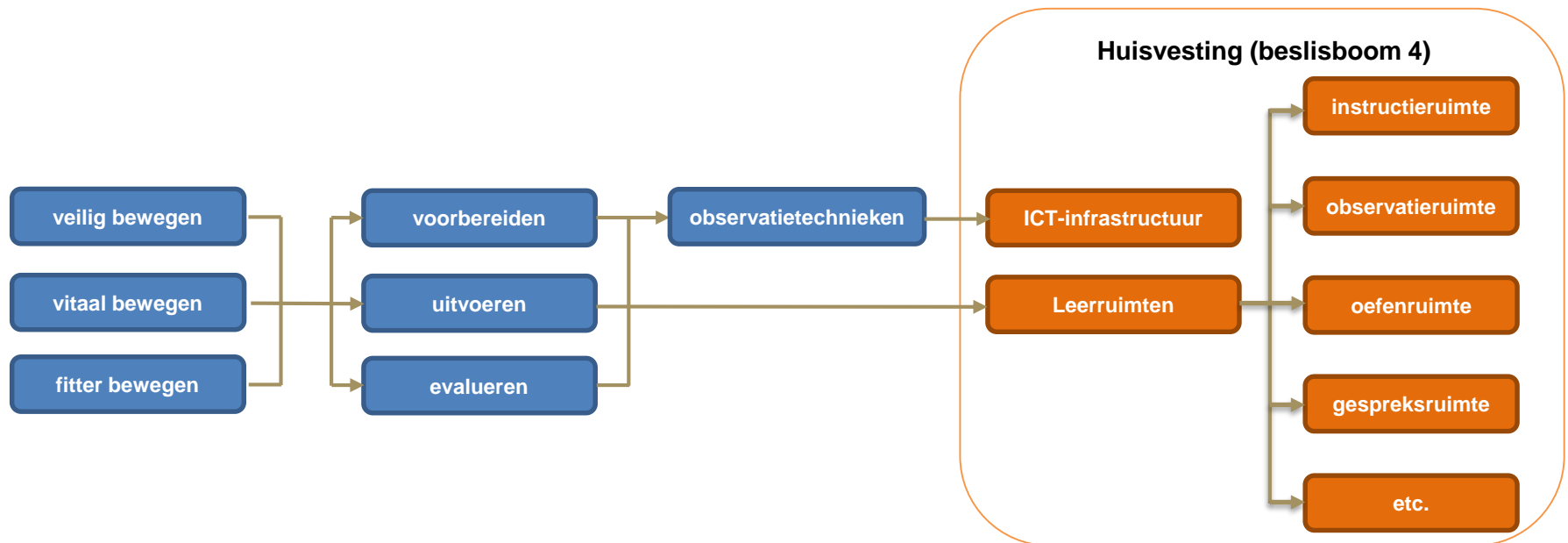
< 2.5

2.5

Sleutel 3: Gezond bewegen

De leerlingen moeten leren veilig te bewegen en plezier te hebben aan het zich inspannen bij bewegen. Ze moeten ook leren hoe ze door bewegen fitter kunnen worden. *Van belang is wel dat uit onderzoek blijkt dat gezondheid en fitheid voor de leerlingen geen primaire motivatie tot bewegen is. Wellicht wel voor beleidsmakers en de overheid een motivatie om leerlingen tot bewegen te bewegen.* Dit leren staat in het teken van de leercirkel: voorbereiden – uitvoeren – evalueren.

2

< 2.5

2.5

Digitalisering/observatie/analyse

Er komt steeds meer aandacht voor het verbeteren van de bewegingsactiviteiten van kinderen d.m.v. zelfanalyse en individuele instructie (op maat). De Hogeschool Windesheim heeft recent het boek “Van tikken naar taggen” gepubliceerd met daarin informatie over o.a.:

- Videofeedback
- Feedforward modellering
- Digitale instructie
- Zelfanalyse en evaluatie

Voor LO-docenten zeer boeiende lees- en leerstof. Toepassing vergt zowel de aanschaf van daarvoor benodigde digitale middelen als, huisvesting betreffende, een zeer goede ICT-infrastructuur.

Goodpractice:
Twents Carmel College PrO
docent: Koen Kockmann
(ontwikkelaar “LO App”)

2

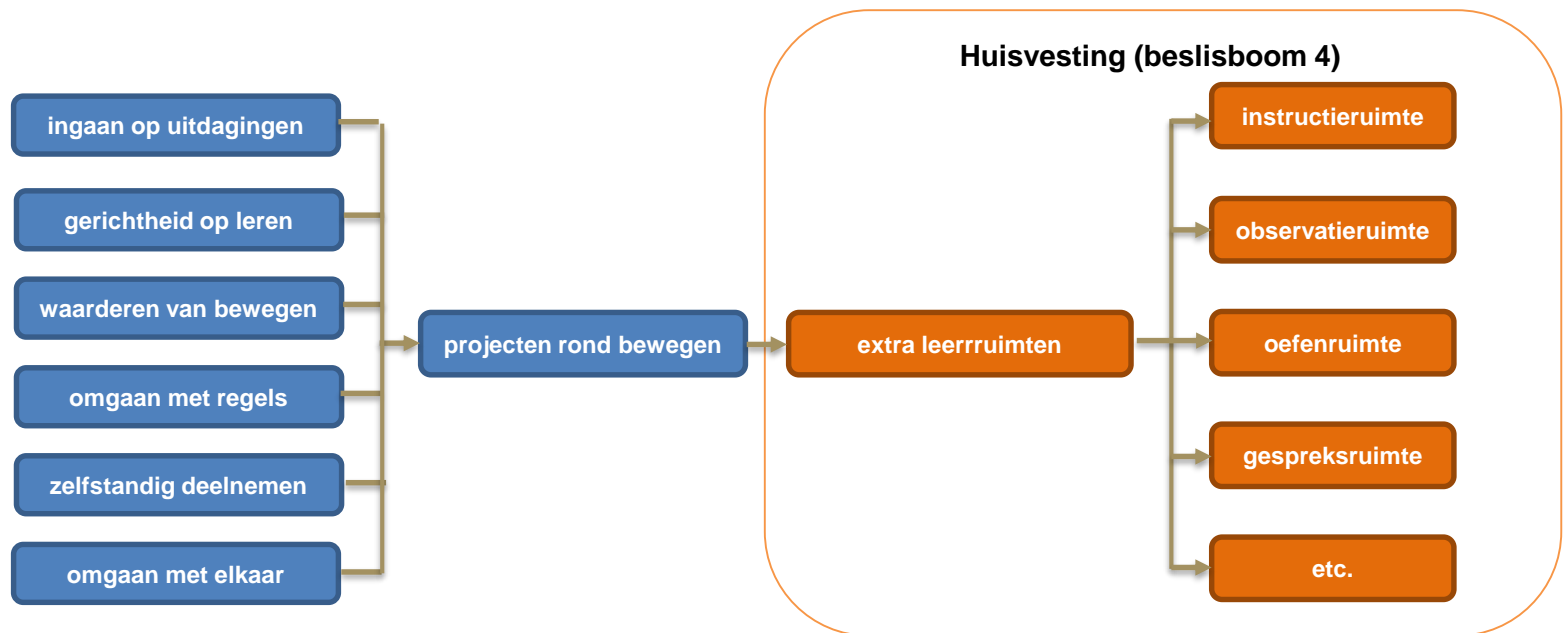
< 2.5

2.5

Sleutel 4: Bewegen beleven

Bewegen beleven gaat erom leerlingen [gemotiveerd](#) te maken tot bewegen en gericht te maken op hun eigen ontwikkelingsmogelijkheden. Via projecten rondom bewegen moeten ze uitgedaagd worden tot graag willen bewegen, zich er in willen ontwikkelen, nieuwsgierig worden naar hun mogelijkheden en perspectieven, op een juiste wijze leren omgaan met elkaar en met regels en materialen. Naast uiteraard de voorzieningen voor het bewegen zelf, vergt dit eventuele extra (multifunctionele) leerruimten. Zie ook [deelnamemotieven bewegen en sporten](#).

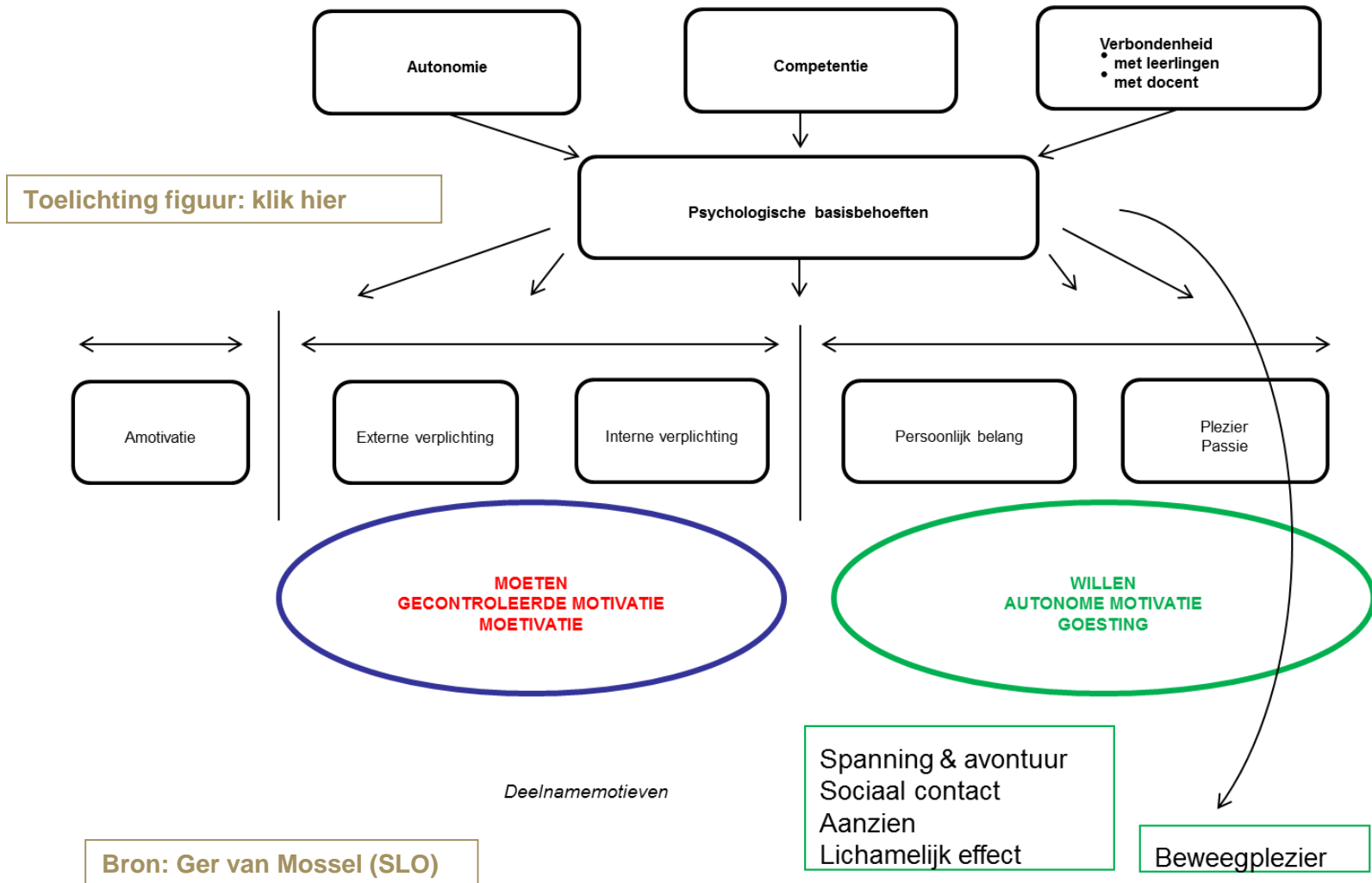
2

< 2.5

2.5

Deelnamemotieven Bewegen en Sporten

2

< 2.5

2.5

Toelichting figuur motivatiefactoren

De *Self-Determination Theorie* (SDT) van Deci en Ryan (1985, 2002) is een wetenschappelijk onderbouwde theorie over motivatie en vormt een bruikbaar kader om de motivatie van jongeren te onderzoeken. SDT maakt een onderscheid tussen verschillende vormen van motivatie, op een continuüm van amotivatie, extrinsieke en intrinsieke motivatie. Wanneer jongeren elke vorm van motivatie ontbreekt of wanneer ze bewegen en sport nutteloos vinden, spreekt men van amotivatie. Beweegplezier of passie verwijst naar het uitvoeren van de activiteit zelf, omdat deze interessant en plezierig is, zonder dat er een externe reden voor is. Bij persoonlijk belang is een bepaald gedrag voor de persoon relevant, hij identificeert met het persoonlijk belang of de waarde van het gedrag (Aelterman et al, 2011). Intrinsiek gemotiveerd gedrag (goesting/willen) wordt beschouwd als het prototype van autonoom, zelfbepalend en vrijwillig functioneren (Deci & Ryan, 1985).

Binnen de SDT worden twee verschillende typen extrinsieke motivatie (moetivatie/moeten/"moesting") onderscheiden (zie figuur 2, Aelterman et al., 2011). Externe verplichting verwijst naar gedrag om beloningen te krijgen of straffen te voorkomen. Men spreekt van interne verplichting wanneer iemand schuld- of schaamtegevoelens wil vermijden.

De kwaliteit van de motivatie is de bepalende factor voor gedragsverandering, aangezien deze de onderliggende doelen en attitudes omvat die aanzetten tot actie (Deci & Ryan, 2000; Vansteenkiste et al. 2006, 2009). Het zich eigen maken van de waarde van een bepaald gedrag wordt omschreven als het 'internaliseren' van gedragsregulaties (Deci & Ryan, 2000). Internalisatie is eigenlijk een verinnerlijgingsproces, waarbij een aanvankelijk extern gestuurde gedragsregulatie nu opgenomen wordt in de waarde- en interessestructuur van het individu, zodat men meer vrijwillig zal handelen (Vansteenkiste, 2004). Als een leerling begrijpt waarom LO voor hem persoonlijk zinvol is, zal hij daar spontaan meer energie in stoppen. De leerling neemt actief deel aan de LO les om een bepaald doel, dat hij zelf persoonlijk belangrijk vindt, te bereiken.

Goesting vormt de basis voor autonome of zelf gedetermineerde motivatie (Deci en Ryan, 2000). Bij autonome motivatie kiezen leerlingen zelf voor hun gedrag en zullen ze persoonlijke verantwoordelijkheid opnemen voor hun eigen leerproces ('willen'). Heel wat onderzoek toonde reeds aan dat een autonome motivatie gerelateerd is aan positieve gedragsmatige, cognitieve en affectieve uitkomsten (naar Aelterman et al. 2011).

Bij moetivatie is het gedrag eerder gecontroleerd (gecontroleerde motivatie). Hierbij is de drijfveer veeleer een verplichting, die ofwel van buitenaf wordt opgelegd (externe verplichting of van binnen uit komt (interne verplichting) ('moeten'). In tegenstelling tot autonome motivatie, brengen gecontroleerde vormen van motivatie tal van negatieve effecten met zich mee en ondermijnen ze het adaptief functioneren van leerlingen. Zo blijken niet-autonome vormen van motivatie positief geassocieerd te zijn met verveling en droefheid (Ntoumanis, 2001; Standage, Duda & Pensgaard, 2005). Bovendien leveren minder autonoom gemotiveerde leerlingen minder goede prestaties (Boiché et al., 2008).

Recent onderzoek toont een positieve relatie tussen de kwaliteit van motivatie (autonome vormen van motivatie) voor LO bij leerlingen in het middelbaar en de activiteitsgraad en transfer in de vrije tijd tijdens de middelbare schoolleeftijd en in de vroege volwassenheid (Haerens et al, in druk).

<u>Amotivatie:</u>	geen enkele motivatie aanwezig om doelgedrag te laten zien
<u>Externe verplichting:</u>	doelgedrag wordt getoond door een externe stimulus
<u>Interne verplichting:</u>	doelgedrag wordt getoond om bijv. schuldgevoelens te vermijden
<u>Persoonlijk belang:</u>	doelgedrag wordt getoond omdat er voordelen voor het individu zelf aan vast zitten
<u>(Beweeg)plezier:</u>	doelgedrag wordt getoond vanwege de inherente waarde die eraan wordt gehecht

Bron: Ger van Mossel van SLO.

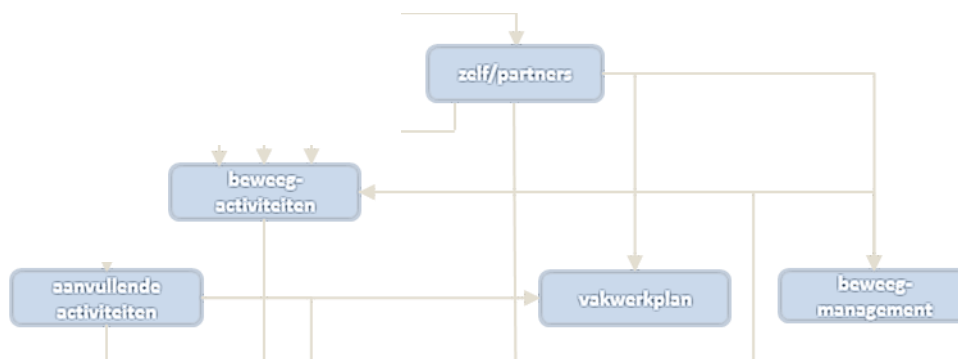
Door SLO gebruikte bronnen:

1. Deci, E.L & Ryan R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour*. New York: Plenum Press.
2. Deci, E.L & Ryan R.M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
3. Deci, E.L. & Ryan R.M. (2002). *Handbook of self-determination research*. Rochester: University of Rochester Press.
4. Aelterman, N., Vansteenkiste, M., Berghe, L. van den, Meyer, J. de, Cardon, G. & Haerens, G. (2011). De rol van motivatie binnen de les lichamelijke opvoeding. Gent: (ongepubliceerd hoofdstuk)
5. Haerens, L., Kirk, D., Cardon, G. De Bourdeaudhuij, L. & Vansteenkiste, M. (2010). The quality and quantity of motivation for secondary school physical education and its relationship to the adoption of physically active lifestyle among university students. *European Physical Education Review* 16 (2), 117-139.

Beslisboom 3: organisatie

Toelichting beslisboom 3: [klik hier](#)

2

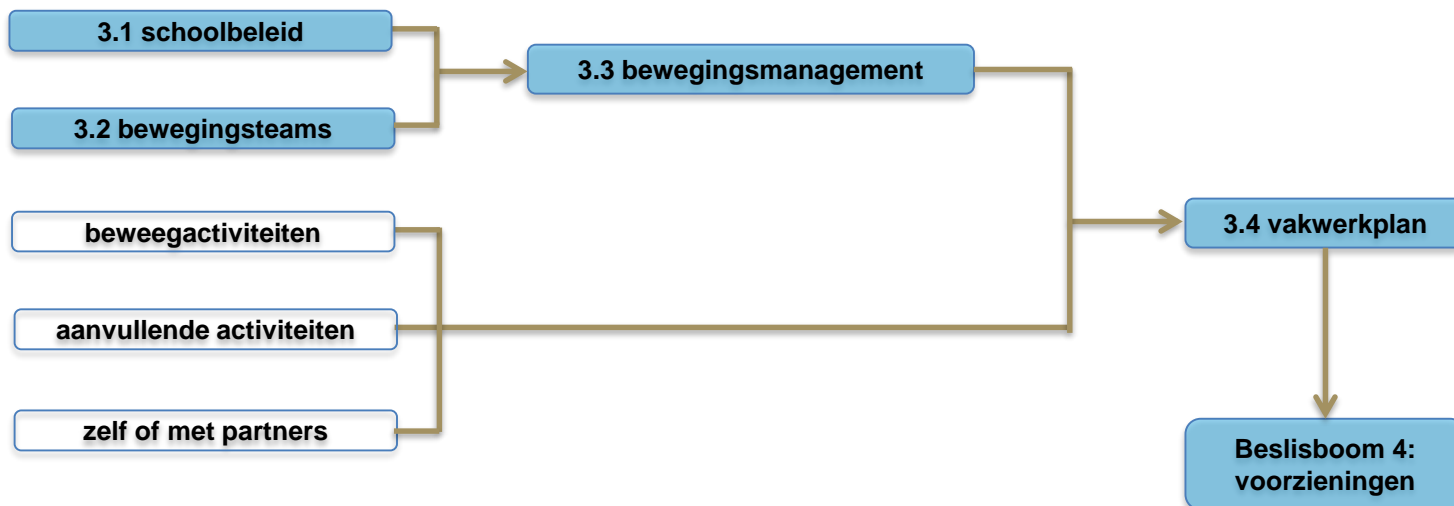
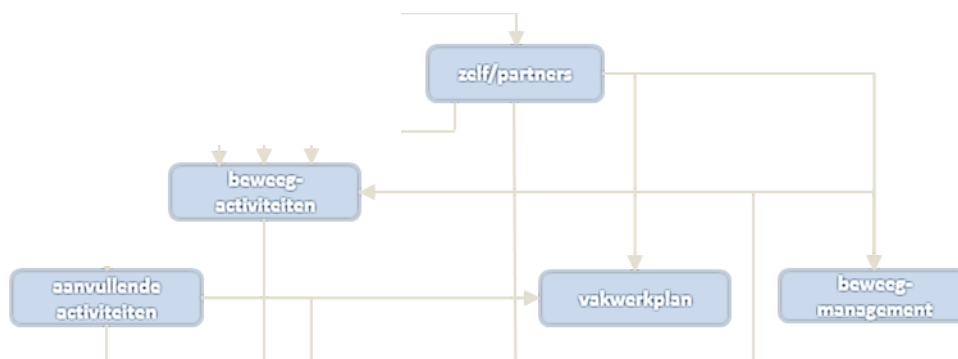
Toelichting beslisboom 3: Organisatie

Beslisboom 2 leidt tot een beoogd ideaal pallet aan bewegingsactiviteiten. Het schoolbeleid (3.1) moet worden afgestemd op het kunnen faciliteren van deze activiteiten. Het vervolgens gedegen organiseren van deze activiteiten dient vorm te krijgen in breed (met partners) samengestelde beweegteams (3.2). Deze worden dus verantwoordelijk voor een goed en effectief management van die activiteiten (bewegingsmanagement: 3.3). Het geheel dient te worden vastgelegd in een door bestuur, directie en vaksectie gedragen vakwerkplan (3.4).

Beslisboom 3: organisatie

Terug naar toelichting
beslisboom 3

2

4

3.1 Schoolbeleid

Het schoolbeleid moet actief faciliteren dat de school zelf de regie kan voeren met betrekking tot het bewegingsonderwijs. Dat wil zeggen dat er een breed samengesteld deskundig beweegteam kan worden gevormd dat samenwerkt met tal van buitenschoolse partners, dat de school het sport- en beweeggedrag van de leerlingen monitort en een veelzijdig en gevarieerd aanbod aan bewegen en sport aanbiedt. Het wil ook zeggen dat er voldoende en gevarieerde accommodaties ter beschikking zijn, et cetera. Idealiter draagt de school in haar communicatie, zowel intern als extern ook uit dat zij zo'n actieve samenwerkingspartner wil zijn op het gebied van bewegen, sport en welzijn.

3

3.2 >

3.1

3.2 Bewegingsteams

Bewegingsteams zijn verschillend van samenstelling, maar in alle varianten zou de leiding of coördinatie van zo'n beweegteam in handen moeten zijn van een op hbo-masterniveau opgeleide bewegingsdocent. Afhankelijk van de grootte van de school in kwestie en de mate van samenwerking met externe partners, zullen er dan nog meer docenten en motorische remedial teachers deel uitmaken van het beweegteam, lerarenondersteuners, buurtsportwerkers, trainers van sportverenigingen, etc.

3

< 3.1

3.3 >

3.2

3.3 Bewegingsmanagement

Het bewegingsteam is een groep professionals uit de sectoren buurt (welzijn), onderwijs en sport, die een samenwerkingsnetwerk vormt. De personele invulling van het beweegmanagementteam (BM-team) is afhankelijk van de lokale sport- en onderwijsinfrastructuur. Een coördinator is van belang. De vakleerkracht lichamelijke opvoeding kan deze rol vervullen, maar dit kan ook de verantwoordelijkheid zijn van andere professionals uit de betrokken sectoren. Het BM-team is verantwoordelijk voor het structureel en systematisch managen van het sport- en beweeggedrag van jeugd.

Beweegmanagement is het noodzakelijke proces om te komen tot kwalitatief goede sport- en beweegactiviteiten voor de jeugd. Het samenwerkingsnetwerk vormt de kapstok, waar allerlei activiteiten aan opgehangen kunnen worden. Deze activiteiten worden opgenomen in een lokaal programma van actie. Voorbeelden zijn projecten als Kies voor Hart en Sport, whoZnext, Club Extra en Motorische Remedial Teaching. Maar ook andere lokaal opgezette en/of reeds bestaande activiteiten passen binnen het actieprogramma.”

3

< 3.2

3.4 >

3.3

3.4 Vakwerkplan

De uit de visie op het bewegingsonderwijs volgende opzet daarvan, dient door de docenten in een vakwerkplan te worden vastgelegd. Elke bevoegde vak-/groepsleerkracht kan met dit vakwerkplan een jaarplan en weekrooster vastleggen, maar het ook gebruiken als ideeënboek of naslagwerk.

Een [format voor een vakwerkplan](#) is te vinden op de website van de SLO.

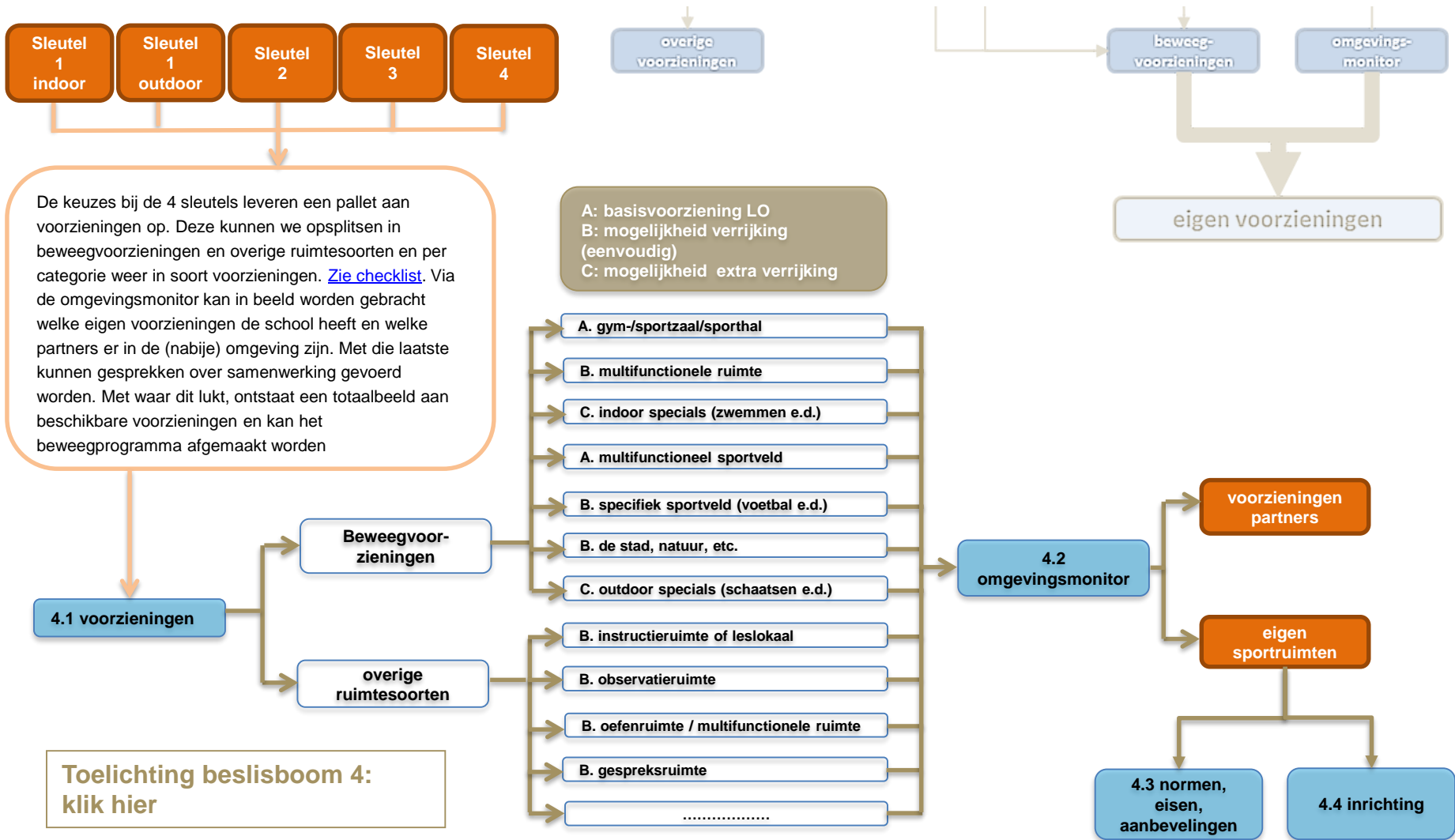
Tevens heeft SLO voor de doorlopende leerlijn in het bewegingsonderwijs een [handige planningstool](#) in ontwikkeling.

Good practice digitaal vakwerkplan: Maas-Waal College te Wijchen

VAKWERKPLAN OP MAAT.....	4
1. Startsituatie en beleid.....	6
1.1 Op wat voor school geef jij les?.....	7
1.2 Welke kenmerken heeft de vaksectie lichamelijke opvoeding?	9
1.3 Bestaande programma.....	14
1.4 Hoe staat het met de accommodatie en materiaal?	27
1.5 Hoe zijn de organisatorische (rand)voorwaarden?	34
1.6 Wat voor leerlingen zitten er op school?	36
1.7 Op welke punten wordt actie ondernomen?.....	41
2. Visie op het vak Lichamelijke Opvoeding.....	42
2.1 Visie op fundamenteel niveau.....	42
2.2 Visie op onderwijs en algemene doelstellingen.....	42
3. Inhouden van het programma	43
3.1 Hoe is de tijd verdeeld?.....	44
3.2 Wat zijn de thema's?.....	61
3.3 Hoe ziet de jaar- en periodeplanning eruit?	85
3.4 Hoe ziet het sportoriëntatie en -keuzeprogramma eruit?	99
3.5 Welke buitenrooster-activiteiten zijn er voor de leerlingen?	99
4. Evaluatie en rapportage.....	100
4.1 Van fundamenteel niveau	100
4.2 .. . naar de praktijk	100
5. Vormgeving van het onderwijs.....	101
5.1 In welke vorm giet je het onderwijs?	101
6. Bijlagen	103
6.1 Themaplannen.....	103

Beslisboom 4: Huisvesting

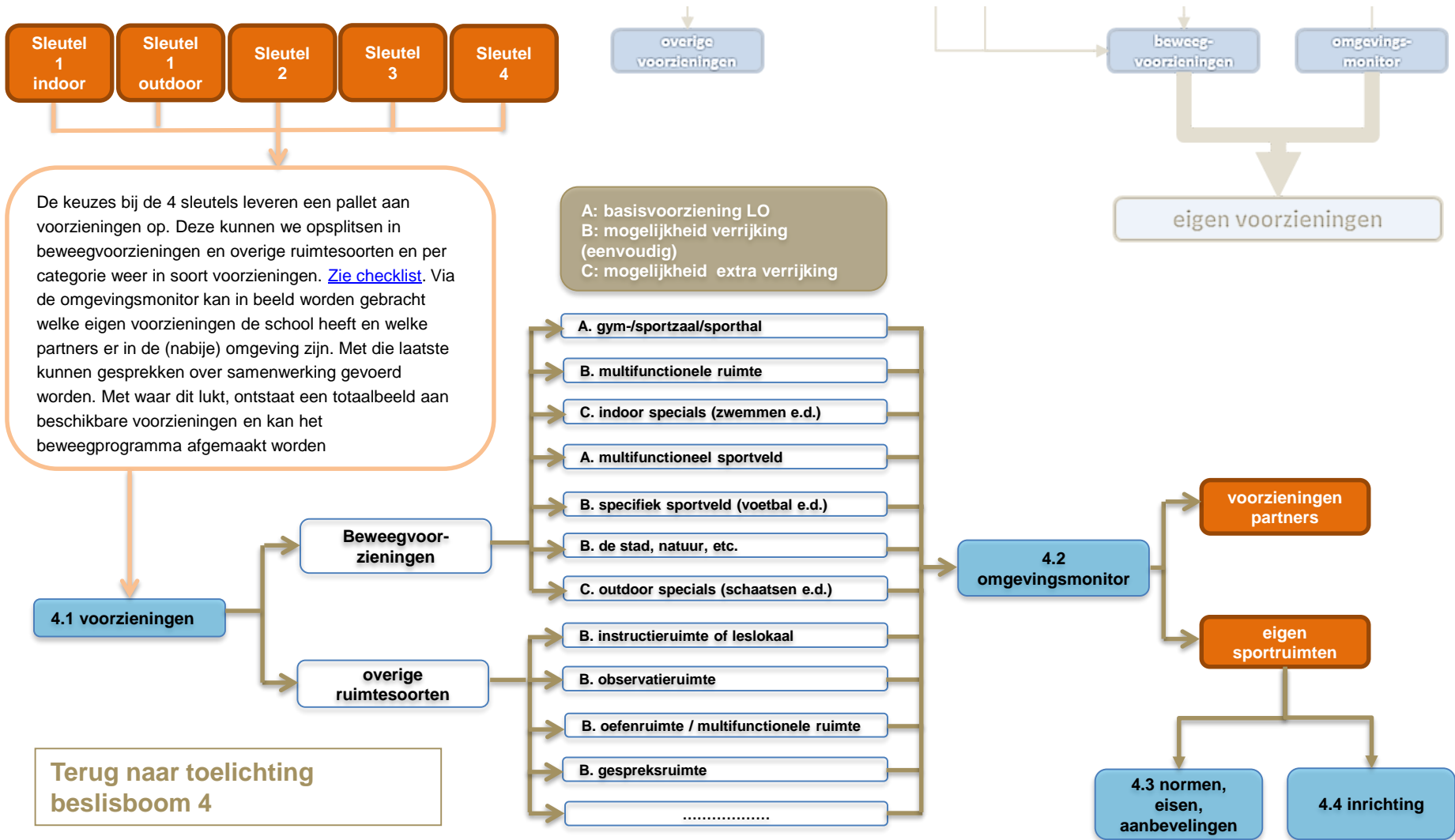

Toelichting beslisboom 4: Huisvesting

De keuzes bij de 4 sleutels leveren een pallet aan voorzieningen (4.1) op. Deze kunnen we opsplitsen in beweegvoorzieningen en overige ruimtesoorten en per categorie weer in soort voorzieningen. [De checklist](#) (4.1) is een handig hulpmiddel om dit pallet overzichtelijk in beeld te brengen en te categoriseren in sowieso nodig (basisvoorziening, A), eenvoudig toe te voegen voorzieningen ter verrijking (B) en meer specialistische voorzieningen (C) om het aanbod aan activiteiten aan leerlingen te verrijken. Vervolgens kan via de omgevingsmonitor (4.2) in beeld worden gebracht welke eigen voorzieningen de school heeft en welke partners er in de (nabije) omgeving voorzieningen kunnen aanbieden. Met die laatste kunnen gesprekken over samenwerking gevoerd worden. Met waar dit lukt, ontstaat een totaalbeeld aan beschikbare voorzieningen en kan het beweegprogramma worden afgemaakt. Voor de (te realiseren) eigen voorzieningen wordt vervolgens de daarvoor te hanteren normering (4.3) en benodigde inrichting (4.4) gegeven.

Beslisboom 4: huisvesting

4.1 Checklist activiteiten-voorzieningen

		indoor			outdoor			
		gymzaal	multifunct. sportzaal	specials ruimte ²	universeel sportveld	specifiek sportveld	de buiten-ruimte	specials
(Beweeg)activiteiten		sporthal						
A	atletiek							
A	doelspelen							
A	terugslagspelen							
A	spelen met in-/uitblijven							
A	turnen							
A	zwaaien							
B	springen / digi rope / YOU-JO							
B	golf / disc golf							
B	freerunning							
B	freebiking							
B	mountainbike							
B	skaten/skeelers							
B/C	bewegen op muziek							
B/C	stoei-/tref-/vechtsporten							
B/C	E-sports							
B/C	balans/circus/acrobatiek							
B/C	surfen/boarden, etc.							
B/C	voetbal, hockey, atletiek, etc.							
C	zwemmen							
C	kanoën, roeien							
C	schaatsen							
							
							

	Extra ruimten ^{1,2}				
	instructie-/klaslokaal	observatie-ruimte	oefenruimte	gespreks-ruimte	etc.
gezond bewegen					
regelen					
beleven					

¹ genoemde ruimten zijn ook te combineren in één of meer multifunctionele ruimten

² multifunctionele ruimte is een ruimte zonder specifieke sportvloer en waarvan functie bepaald wordt door de inrichting (niet door ruimtelijke opzet)

- A basisvoorziening LO (eigen ruimte of via gemeente)
- B mogelijkheid verrijking (eigen ruimte of via gemeente)
- C mogelijkheid extra verrijking (inhuur bij of samenwerking met partners)

4

4.2 >

4.1

4.2 Omgeving en omgevingsmonitor

Bij het invullen van het vakwerkplan en de benodigde voorzieningen voor het bewegingsonderwijs moet en kan nadrukkelijk verder worden gekeken dan de traditionele gymzaal alleen. Bewegen kan in zijn verschillende vormen, zowel in als buiten de uren voor het bewegingsonderwijs, plaats vinden:

- in het schoolgebouw zelf (hoekjes/ruimten met E-apparaten, fitness, etc.)
- op het buitenterrein van de school (veldjes, toestellen, etc.)
- in/op voorzieningen in de wijk, velden van omliggende sportverenigingen, fitnessschool in de buurt, etc.)
- idem specifieke voorzieningen verderop in de stad zoals atletiekbanen, tennishallen, schaatsbanen, skihallen, etc. (afhankelijk van aanbod in de stad uiteraard).

Bij het invullen van het bewegingsprogramma en bijbehorende voorzieningen moeten scholen en vaksecties vanuit de eigen bewegingsvoorziening hun blik stapsgewijs steeds breder en verder in de omgeving richten. Andersom kan een gemeente bij de planning en invulling van voorzieningen in omgekeerde richting denken en ontwikkelen en daarin de school betrekken.

Een goed instrument voor een dergelijke manier van denken en ontwikkelen is de [omgevingsmonitor](#) (zie volgende pagina).

4

< 4.1

4.2

Omgevingsmonitor

Met dit instrument wordt de aanbodzijde van de 'sport- en bewegingsmarkt' geïnventariseerd:

- plekken in de openbare ruimte (geschikte pleintjes, trapveldjes);
- veldsportaccommodaties, sporthallen, zwembaden, tennisbanen et cetera;
- sportverenigingen, sportscholen, jeugdwerk en welzijnsinstellingen;

Voor het samenstellen van een sportomgevingsmonitor kan gebruik worden gemaakt van bestaande instrumenten, zoals de [RSO \(richtlijn sportdeelname onderzoek\)](#). Specifieke andere methodieken zijn Youth Mapping (Rotterdam), de omgevingsanalyse waar de gemeente Rotterdam regelmatig mee werkt, en de Tilburgse methode van BOTS om de schoolsituatie rond sport en bewegen te analyseren (geen voorbeelden beschikbaar).

4

< 4.2

4.3 >

4.2

4.3 Normen, eisen en aanbevelingen

Voor alle (ruimtelijke en technische) normen en richtlijnen gymzaal zie:

- [Normen en Richtlijnen KVLO](#)
- [Normen Richtlijnen NOC*NSF](#)
- Standaard PvE gymzalen Carmel (nog te ontwikkelen)

Bij het realiseren van gymzalen staan twee thema's ter nadere overweging centraal:

1. [Bij twee of meer gymzalen: wel of niet koppelen tot één sportzaal/sporthal?](#)
2. [Afwijkende \(grotere\) afmeting dan de standaardafmeting van 12 x 21 meter?](#)

Voor alle overige binnen- en buitensportvoorzieningen zie:

[normen en richtlijnen NOC*NSF](#).

4

< 4.2

4.4 >

4.3

Koppelen gymzalen?

Bij twee of meer gymzalen doet zich de vraag voor of het zinvol is om de gymzalen te koppelen c.q. koppelbaar te maken tot één sportzaal (2 gymzalen) of één sporthal (3 of meer gymzalen). of niet (KVLO). Argumenten vóór koppeling hebben betrekking op exploitatie (geschiktheid voor medegebruik door volleybal, basketball, etc.), maar daarmee dus ook geschiktheid voor dergelijke sporten door de vaksectie LO zelf.

< 4.3

4.3

Afmeting gymzaal

De gemeentelijke verordening gaat nog altijd uit van een standaardgymzaal met een afmeting van 12 x 21 meter. Die afmeting wordt echter door de KVLO niet meer aanbevolen om reden van het bewegingsonderwijs zelf. Voor inhoudelijke argumenten voor een voorkeursafmeting van 14 x 22 meter zie:

- [brochure voorkeurafmeting van de KVLO](#)
- [idem advies Nijha Sport en Spelen](#)

Op basis van deze argumenten dient overleg met de gemeente plaats te vinden ter goedkeuring van het toepassen van de voorkeursafmeting (eventueel op afspraak dat dit binnen beschikbaar verordeningsbudget kan). Indien er medegebruik is van (buurt)verenigingen kan overwogen worden een zaal van 15,4 x 23,6 of minimaal 22,3 te realiseren. Met deze afmeting kunnen er netto 3 badmintonvelden in. Andere afmetingen t.b.v. bijvoorbeeld een formeel basketbalveld en/of volleybalveld moeten worden besproken op basis van financiering door de gemeente (dan wel o.b.v. terugverdienen investering via inkomsten verhuur).

4.4 Inrichting

Voor de inrichting (eisen en wensen) van voorzieningen maken we onderscheid in:

- [inrichting indoor voorzieningen](#)
- [inrichting outdoor voorzieningen](#)

4

< 4.3

4.4

Inrichting indoor voorzieningen

Voor de eisen en wensen voor de inrichting van indoor voorzieningen moet/kunt u de volgende richtlijnen hanteren:

- [KVLO-checklist VO \(inrichting gymzaal/sportzaal/sporthal\)](#)
- Optimalisatie inrichting d.m.v. [thematiseren](#)

Bij deze inventarisaties en opzet van de inrichting dient niet de inventaris vergeten te worden die hoort bij eventueel gekozen extra (nieuwe) activiteiten zoals E-sport (digitale bewegingsvoorzieningen) en Freesport (zoals fietsen e.d.).

Eveneens dient aandacht te zijn voor de bij het bewegingsonderwijs benodigde ICT en daarvoor in de huisvesting benodigde voorzieningen t.b.v. een goed en snel werkende ICT-infrastructuur (voor apparaten, voor digitale instructies, voor observatie/analyse, etc.).

Thematiseren

Bij meer dan één gymzaal verdient het aanbeveling om niet elke gymzaal volledig en identiek aan elkaar in te richten. Dit is kostbaar, elke gymzaal is erg vol met inrichting welke inrichting voor een groot deel van de tijd niet steeds gebruikt wordt. Door elke gymzaal in te richten op basis van een bepaald thema kan, binnen beschikbaar budget, in zijn totaliteit een rijkere inrichting met een bredere toepassing en inzetbaarheid worden aangeschaft. Bijvoorbeeld één gymzaal met thema sport en spel (met passende belijning, baskets, grondpotten met palen voor netten e.d.) en één gymzaal met thema klauteren en klimmen (met touwen, wandrekken, ringen, etc.). Thema's mogen allerlei zijn: zoals genoemd sport & spel en klimmen & klauteren, maar ook thema's als kaatsen, tikken, digitaal, turnen, dans, vechtsporten, circus, outdoor, etc. Er kan binnen één gymzaal ook gekozen worden voor een indeling in bv. 3 zaaldelen met elk een eigen thema.

Zie ook artikel ['Indeling en gebruik van gymzaal voor onderwijs'](#) (Nijha Sport en Spelen).

< 4.4

4.4

Inrichting outdoor voorzieningen

Voor de eisen en wensen voor de inrichting van outdoor voorzieningen moet/kunt u de volgende richtlijnen hanteren:

- [Inrichting van de buitensportvelden](#)
- Nieuwe inrichtingen voor de speelplaats en/of de openbare ruimte gericht op beweegstimulering:
 - [Yalp Sutu](#)
 - [Lappset Parkour](#)
 - [Lappset Zoo Park](#)
 -

Bronvermelding belangrijkste bronnen

Literatuur:

1. Deci, E.L & Ryan R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour*. New York: Plenum Press.
2. Deci, E.L & Ryan R.M. (2000). *The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour*. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
3. Deci, E.L. & Ryan R.M. (2002). *Handbook of self-determination research*. Rochester: University of Rochester Press.
4. Aelterman, N., Vansteenkiste, M., Berghe, L. van den, Meyer, J. de, Cardon, G. & Haerens, G. (2011). *De rol van motivatie binnen de les lichamelijke opvoeding*. Gent: (ongepubliceerd hoofdstuk)
5. Haerens, L., Kirk, D., Cardon, G. De Bourdeaudhuij, L. & Vansteenkiste, M. (2010). *The quality and quantity of motivation for secondary school physical education and its relationship to the adoption of physically active lifestyle among university students*. *European Physical Education Review* 16 (2), 117–139.
6. Stuij, M, Wisse, E., Mossel, G. van, Dool, R. den, Lucassen, J. (2011). *School, Bewegen en Sport*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut (2011)
7. Brouwer, B., Houthoff, D., Massink, M., Mooij, C., Mossel, G. van, Swinkels, E. & Zonnenberg, A. (2007, 2012). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Zeist: Jan Luitingfonds.
8. Brouwer, B., Aldershof, A., Bax, H., Berkel, M. van, Dokkum, G. van, Mulder, M.J., & Nienhuis, J. (2011). *Human movement and sports in 2028*. Enschede: SLO.
9. Crum, B. (2011). *Vakconcepten: belang en kritische bespreking*. In: H. Stegeman, B. Brouwer & C. Mooij (red.). *Onderwijs in bewegen*. Houten: Bohn Stafleu.
10. NOC*NSF Handboek Sportaccommodaties (ARKO)
11. Slingerland, M., Borghouts, L. B., & Hesselink, M. K. C. (2012). *Physical Activity Energy Expenditure in Dutch Adolescents: Contribution of Active Transport to School, Physical Education and Leisure Time Activities*. *Journal of School Health*, 82(5), 225–232.
12. Slingerland, M. & Borghouts, L. (2011). *Direct and indirect influence of physical education-based interventions on physical activity: a review*. *Journal of Physical Activity & Health*, 8(6), 866–878.
13. Slingerland, M., Oomen, J., & Borghouts, L. (2011). *Physical activity levels during Dutch primary and secondary school physical education*. *European Journal of Sport Science*, 11(4), 249–257. doi:10.1080/17461391.2010.506661

Websites:

1. <http://www.kvlo.nl/>
2. <http://bewegingsonderwijs.slo.nl/>
3. <http://www.freesport.slo.nl/>
4. <http://fontys.nl/Over-Fontys/Fontys-Sporthogeschool/Lectoraat-Move-to-Be/Kenniskring.htm>

Spel en sport indoor

bewegen verbeteren
(smal: bewegen)

buiten: niet limitatief

binnen: niet limitatief

basis

lopen (atletiek)

springen (atletiek)

werpen (atletiek)

doelspelen

spelen met in-
/uitblijven

golf / discgolf

freerunning

slingeren / YOU.FO

freebiking

mountainbike

skaten/skeelers

surfen, boarden, etc.

kanoën / roeien

golf / discgolf

schaatsen

rijker: zelfstandig

rijker: partners

buitensportveld

basis

buiten/straat/bos/strand/meer

rijker: zelfstandig

speciale voorzieningen

rijker: partners

springen (atletiek)

werpen (atletiek)

doelspelen

terugslagspelen

spelen met in-
/uitblijven

springen (turnen)

zwaaien

springen / digi rope /
etc.

golf / discgolf

freerunning

freebiking

skaten/skeelers

bewegen op muziek

stoel-/tref-
/vechtspelen

e-sports

balans/circus
/acrobatiek

zwemmen

specifieke sportzaal

algemene ruimte

speciale voorzieningen

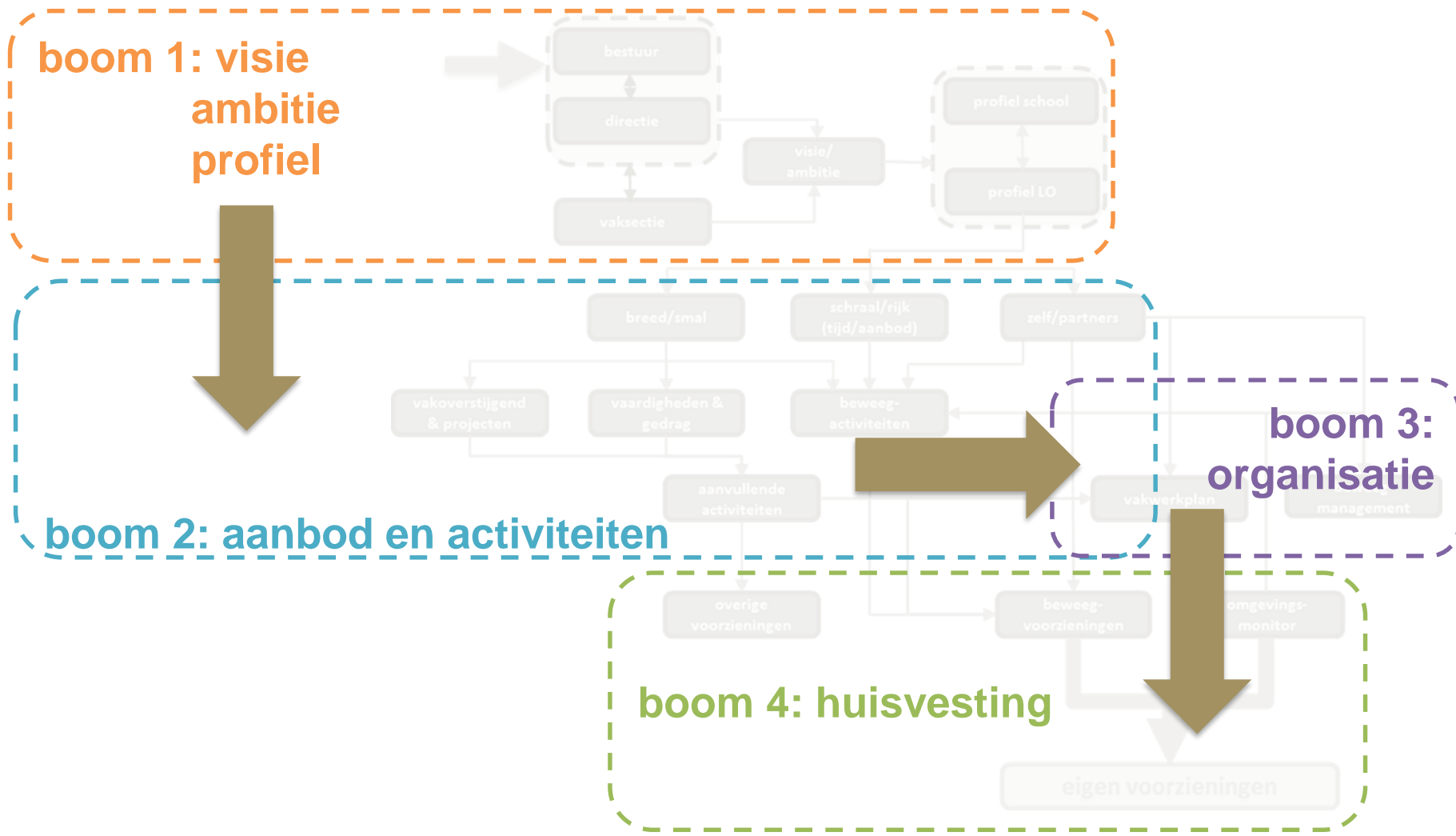
**boom 1: visie
ambitie
profiel**

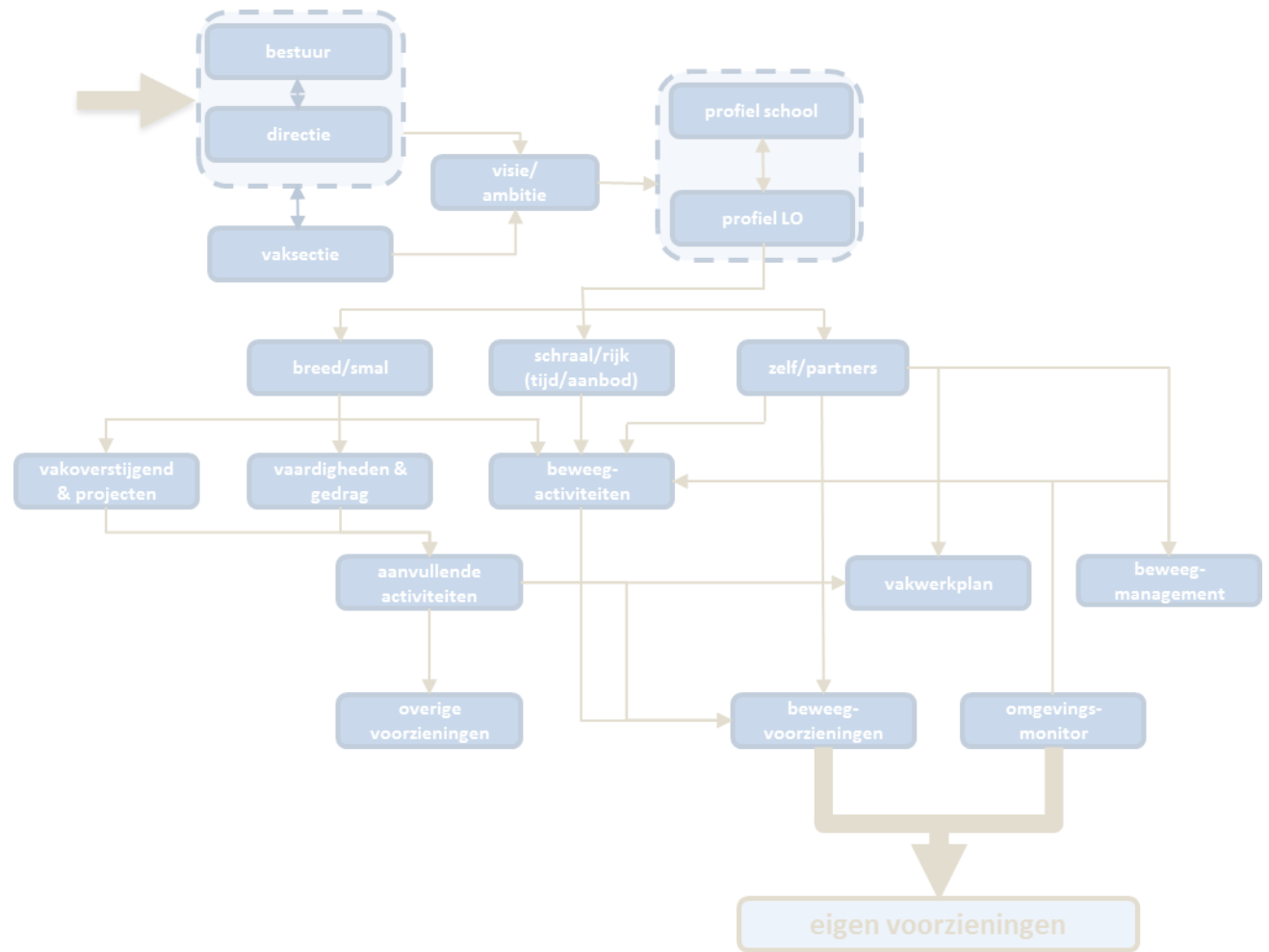

boom 2: aanbod en activiteiten

boom 4: huisvesting

boom 3: organisatie

Terug
naar
beslisb
oom